

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: Jos. Jurčič, Janko Kersnik, Fr. Levce, dr. Ivan Tavčar.

Leto I.

V Ljubljani, 1. aprila 1881.

Štev. 4.

Tri lipe.

Na vrhu zelene gore
Tri lipe ponosne stojé,
Zvečer so še stale na góri,
Kdo vé, če pa bodo ob zóri? . . .

Tesarji trijé še pred dném
Naprávljajo k lipam se trem,
In vsak teh tesarjev na rame
Sekiro nabrúšeno vzame.

Čuj! Glási vže mah se na mah
In lipe se zvrnejo v prah,
Mej delom tesár pa tesarja
Zaupno také nagovarja:

Dé prvi, mladénič vesel:
„Te dni bom nevesto si vzél,
Za sé in nevésto mi zorno
Zdaj pósteljo stešem prostorno.“

Dé drugi: „Prinesle nocój
So trí rojenice s sebój
Mi hčerko v naročji cvetočem —
Zibélko stesati jej hočem!“

A tretji: „Jaz némam žené,
Otrók ne, ne ljube zvesté,
Ni treba mi póstelje pirne.
Ni treba zibelke nemirne.“

Umrlo je meni sreé,
Umrle so náde sladké.
Umrla ljubezen goreča,
Umrla življenja je sreča.

Zdaj rakev bom stesal temuó
In ložil bom nádeje v njó.
K njim kmalu še mene denite,
Pa v érno zemljó zakopljite!“

Dekletce po góri gredé
Pogovore čuje le-té,
Pri delavcih mladih se vstavi,
Tesarju pa tretjemu pravi:

„Kaj pravim ti, mladi drvár,
Ne teši si rakev nikár,
Čemu-li bi hotel umréti,
Ko lice ti v prvem je cveti?“

O, škoda teh lepih očíj,
Če smrt jih prerano vgasí,
In krasnega škoda živóta,
Če grobna obda ga temóta!

Oj mladi, oj lepi tesár,
Na rakev ne misli nikar!
Ko tebi zares bi zvonilo,
Še meni oko bi rosilo!“

Izgine deklè za goró,
 Tesár se ozira za njó,
 Po glavi pa misli rojè mu,
 Iz mislij dekletce ne gré mu.

Sekire tesarske zvené
 In trske od debel leté —
 Dva prva sta delo končala,
 Kar mislila, to sta stesála.

Ko teše pa tretji tesár,
 Primeri se čudna mu stvar:
 Glej, rakev se širi in širi,
 In — noge jej vzrastejo štiri!

To rakev mrtvaška pač ni,
 To postelja pirna se zdi . . .
 Ko dvajseti dan je napóčil,
 Tesár se je tretji — poróčil.

Ob letu spet pojde v goró,
 A tesal — zibelko tam bó,
 O rakvah mu sodba je taka:
 Za rakev naj lipa še čaka!

Bojan.

Bréznova pésen.

Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
 Toplóte mēhke trdi bég!
 Prigrévalo je nékaj dnij,
 A denes mēte in praší.
 Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
 Toplóte mēhke trdi bég!

Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
 Vijólic sládkih grēnki bég!
 Dišále po vrtéh so vžé,
 A zdaj pod snégom mraz trpé.
 Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
 Vijólic sládkih grēnki bég!

Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
 Ljubézni vróče hládni bég!
 Zvijáti z répom brézen jél,
 A déclo mi predpúst je vzél.
 Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
 Ljubézni vróče hládni bég!

Molčislav.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Spisal Josip Jurčič.

(Dalje.)

Deveto poglavje.

Zdčlo, zdčlo pot prejčlo.
Nar.

Tisto nedeljo popóludne rekel je Blaž hlapcu: „Pojdi z menoj, France, greva na Kolovec, tam je novi gospod grofov pristavnik Poljak; njemu povem, da sem dva Rokovnjača našel, on naj potlej naznani ali na Brdo, ali v Mekine, v Kamnik ali v Ljubljano, da jih bodo iskali ali naši biriči, ali tisti francoski kusje (Blaž je tako slišal huissier), ali kdor hoče.“

„Jaz uže ne grem,“ odgovori hlapec.

„Zakaj ne? Jaz stavim, da dobiva kaj za to; vse ono, kar so ob semnji v Kamniku razklicali; potlej pojdeva pa pit. Nisi žejen?“

„Pil bi uže, pil. Ali kaj, ko bi Rokovnjači zvedeli, da sva jih midva tožit šla, strije? Kaj pa potlej?“

„Ti se jih bojiš? Sram te bodi! Jaz pa nič. Le pomisli, da je novi gospod Kolovški, grofov gospodar Poljak, obljubil trideset goldinarjev tistemu, ki le sled pokaže do Rokovnjačev. Gavrič pa trideset. Jaz ga imam, sled. In torej imam tudi trideset in trideset goldinarjev. Na Brdu bode doktor tudi še kaj dodal. Potlej se pa vsi zberó, francoski „kusje“ pridejo, kmetje od vseh krajev pritisnejo, jaz ž njimi, pa jih bomo gonili kakor zajke. Pojdi z menoj! Za vino je denar gotov, pa ga bova pila še denes na upanje lepo kakor Odám in Eva, ko sta pod figovim drevesom sedela in sladko vince iz okrogle buče gólcala; mene uže po grlu praska. Pojdi!“

In oba se počasi napotita.

„Ali, strije,“ nadaljuje hlapec govor počasno, morda da bi strah odvrnil, „kaj ste vi rekli, da sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela pa vino pila iz buče? Saj ga nista.“

„Kdo pravi, da ga nista,“ prepira se Blaž, ki ni rad udal se, da bi kdo več vedel kot on, zlasti pa tak neokreten hlapčè ne. Zato se vname mej njima po potu ta-le prepír.

„Nista ga ne pila,“ reče hlapec.

„Kakó da ne?“

„Zato, ko ne!“

„Ka jima ga ne privoščiš? Nevoščljivec! Odám je vendar tvoj oče, Eva tvoja mati. In moja sta tudi, in še fajmoštrova oče in mati, če malo črez hrbet nazaj pogledamo, kaj pak! Pa jima ne privoščiš buče vina?“ prigovarja Blaž in svitlo gleda.

„Za to ga nista pila, ker ga je še le Noe znašel, veste? Jaz dobro vem, da sem takisto slišal vengélj brati. Noe je pa vino znašel kasneje, ker njega je dosti kasneje mati rodila kot Odáma, da boste vedeli, strijc. Jaz tudi nekaj vem. Kar vem, pa vem. Nisem tako neumen ne, ne treba misliti tisto, strijc!“

Z odločnostjo in s pogumom je hlapec France govoril ta govor, jeden najdaljših in najbistroumnejših v svojem življenji. Ker to se mu ni vsak dan primerilo, da bi bil znal Blažu ugovarjati, kateri je imel po mnenji tega okraja jezik nad vse doktorje. In res pri tej priliki je bil hlapec Blaža popolnem podrl. Ta ni vedel en hip ničesa odgovoriti. Da je Noe vino znašel, to je bilo res. „Kako, da sem to pozabil bil?“ jezi se Blaž in zarudi, kajti, da bi ga Francè bil v kozji rog ugnal v takej učenej stvari, to se mu je zdela izguba na svojej slavi in časti. Nekaj hipov je torej Blaž moral misliti, kako bi se izrezal, kar mu na misel pride:

„Pa vendar ni res! Veš ti to, ko sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela in vino pila, bilo je še pred grehom, predno jih je Bog osuval in v reso ven zapodil, tačas, ko sta bila še v raji. In če se sliši brati in pridigovati, kako grozno dobro jima je v tistem raji bilo, pa da bi buče vina ne bila imela? Imela sta ga, tako ti pravim; ker pojdi se solit z dobroto, če vina ni za pijačo, in morda ni žganega ne! Kako si moreš misliti dobroto in raj brez vina?“

To je bil pa spet za hlapca Franca tako prepričalen in silen dokaz, da ni znal nobednega ugovora nasproti privedi; zato je udal se in ponižno rekel:

„Saj menda je res tako.“ — Da bi pa svoje razgovorno pobitje pokrtil in izročil hitrej pozabljenosti, vrne se hlapčeva misel k njiju prvotnemu pogovoru o Rokovnjačih in on vpraša:

„Kaj ste vi res taki, da pojdete Rokovnjače tožit? Kaj pa, če kdo od njih pride gori k nam in prinese uroke v hlev? Oni znajo zagovarjati in uroke delati, saj veste. Potlej jih pa tudi gospoda dobili ne bodo.“

„Naj jih dobodo ali ne dobodo, samo da meni denar dajo, ko jim povem, da je ta naš Nande, ki je Paleževino kupil, jeden poglavarjev. Urokov se nisem nikoli bal in vsega copranja ne. Kadar pa kam pojdem, ne pojdem brez noža in ne brez palice. In še psa bom s soboj jemal, kakor jemlje Kolovski svojega. Če ni drugače, dam si pa še en pás požegnati od Odromanove Jere; potlej me v uho piši Rokovnjaška copernija, veš?“

„Nu, ne rečem; ali kaj vam pomaga nož, če ti Rokovnjači streljajo z zagovorjenimi kuglami, ki človeka gotovo zadenejo?“

„Vidiš, ki nič ne veš!“ živahno v besedo seže Blaž. „Tiste kugle, ki so zagovorjene, da človeka gotovo zadenejo, zveri nikoli ne zadenejo; tiste, ki so za zveri zagovorjene, pa se človeka ogibljejo. Kaj še tega ne veš? To so meni še ranjca mati pripovedovali in vsi stari ljudje vedó. No in vidiš, če ima Rokovnjač tako ali inako kuglo, ne more ni psa ni mene zadeti, kadar skupaj hodiva. Zato sem rekel, da bom psa s soboj jemal.“

Franc je bil zopet prepričan in ni znal ugovora. Za to je spet nekaj družega začel, kar je bilo, po njegovej misli, tudi učeno:

„To se ve da, ko bi mogla midva praprotovega semena dobiti, potlej bi se jaz uže nič ne bal, ko bi praprotovo seme, o kresu natreseno, pri sebi nosil. Potlej mi živa duša nič ne more, pravijo. A vrag ti ga vedi, ali Rokovnjači nemajo tega praprotovega semena uže sami, oni, ki vedó uže od nekđaj od roda do roda stare copre in vse stare /križ-besede.“

„Nič ne znajo; krasti pa jesti, družega nič!“ jezi se Blaž. „Ko bi bil oni Bojec kaj znal, meniš, da bi ga bil jaz ob tla vrgel, kakor otép slame? In Bojec je vendar Rokovnjač, ker se mi je sam udal, da je? Ko bi bili kaj več znali, kakor tist svoj tatinski jezik, ki ga mej soboj govoré, kakor gospoda nemški mej soboj, misliš, da ne bi bili tudi Bojca naučili?“

„To je pa spet res; čudno!“ In v tretje je bil hlapec France prepričan od duševno nadzmožnejšega Blaža.

V četrtem slučaji, ki zdaj pride, pak je bila stvar preočitna, da bi se bil dal veliki čudoverec Franc strijcu Blažu preveriti.

Prišla sta bila namreč z gorskega polja in preko senožeti po stezi v gozd, kjer so rasli mladi borovci in različna mlada hosta, po nekaterih mestih prav gosta.

Na jednom kraju je bil neobrasten prostor ob potu širji, in lepa zelena trava je rasla tam, ker je bilo včasih mokrotno. Ob severnej strani je bilo gosto grmovje. Na malem grmu jelševem tik pri potu pak je visela umazana prazna beraška torba, ali vsaj mnogo ni bilo v njej, ker je bila videti zelo lačna.

„Stojte, strijc Blaž, glejte zdélo, zdélo, zdélo!“ kliče hlapec Franc, ki je bil strahoma obstal in tudi Blaža Mozola za roko zadržal. 326.

Oba sta gledala nekaj hipov na grmu visečo beraško torbo tik pota. Ob grmu je slonela palica gorjača, črno ožgana in uglajena. Torej se je obema gotovo videlo, da je to res „zdélo“, narejeno od zlega človeka njima ali Bog vé komu, kdor bi tod mimo šel, da bode imel nesrečo ta dan; če tod mimo in po tem potu gre, še večjo, nego li da bi bil petek, ali da mu bi bila stara baba pot pretekla.

„Jaz uže ne grem dalje. Zdélo naju nazaj goni. Tu bode nesreča. Glejte, Rokovnjači so uže prej vedeli, da jih mislite na Kolovec tožit iti in izdati, zato so vam pot zacoprali in zdélo napravili. Ne hodite, strijc, lepo vas prosim,“ reče hlapec.

„Če je res zdélo, ne sme se ga človek dotakniti, pa tako ne sme mimo iti, da bi nad njim viselo. Zato ga bom z grma sklatil pa je,“ reče Blaž in začne od suhih vej pod potom polena odlamati in bombardira visečo malho takó dolgo, da jo sklati z grma na tla.

„Na, zdaj pa lahko mimo greva. Samo prijeti spaka nikar, gotovo so uši notri in še kaj družega zlodja,“ deje Blaž in pogumno po drugej strani mimo korači, nekako tako, kakor se otroci ognó kače, katero so s kámenjem ubili.

Ali hlapec France je bil dejál roke v žep in je od te strani gledal Blaža na ono stran zdéla, pa se ni dal pregovoriti, da bi prestopil tudi on Rubikon. Prosil in prosil je Blaža, naj pusti Rokovnjače rokovnjačit, pa naj se vrne, ker vse nesrečo kaže. Blaž je nazadnje sam odšel, hlapec se je z glavo majé domóv vračal.

Ko sta bila obá z mesta in vida proč, kjer sta videla obpotno „zdélo“, zašumi v grmovji, in iz gostega zelenja prileze na plano mršava postava Rokovnjača Velikónje, ki se ozre na desno po potu za hlapcem, na levo za Blažem, a potem popravlja svojo obleko, katere pa ni bilo mnogo popraviti mogoče. Iz Velikonjevega opravka bi bilo

opazovalcu razvidno, da je njegova obešena torba bila čisto iz naravnega nagiba puščena, a nikako „zdélo“. Rokovnjač se glasno zasmeje, ko torbo s tal pobira in palico zopet obeša ter sam pred se reče:

„Na Kolovec misli iti Rokovnjače tožit! Aj, aj, aj! Čakaj, čakaj, pa ti utegne moja torba res biti zdélo, da ga še na onem svetu ne pozapiš.“

Rekši oprtá malho in ubere pot za Blažem brzo, kakor bi njegovim petam ne prisojal, a tiho in varno stopinjje pobirajoč.

„Mi ti bomo uže pokazali, kaj je to, Rokovnjače izdajati!“

Deseto poglavje.

„In dem ich mir die Freyheit erlaubte, dem hohen Landespräsidium mit 21. July l. Js. eine möglichst umständliche Geschichte hinsichtlich der bekannten Landstreicher, die gegenwärtig den doppelten Namen Plaifharje oder Rokounazhen führen, die besonders den Kreis Laibach bettelnd, schniefend, stehlend und raubend durchstreichen, vorzulegen, und wie es aus den hierortigen pfarrämtlichen Tauf- und Sterbregisterien ersichtlich ist, (so erhält sich) der gedachte wilde Gaunerstamm schon mehr als seit 200 Jahren; der sich durch den natürlichen Nachwuchs wie auch durch den Übertritt sonstiger arbeitscheuen Leute, gewöhnlich aber durch Militärpflichtige, Militärdeserteurs, durch das mit Laufpässen entlassene Militär, wie auch durch die aus den Strafhäusern entlassenen Individien, und sonstigen Kriminalisten sehr reichlich vermehrt.“

Iz poročila Vodiškega duhovna
Valentiča kranjskim stanovom.

Nekako v sredi mej Kamnikom in Brdom stoji grad Kolovec. Njegovo lego oznanjuje uže staroslovenske ime, ker „kolo“ pomeni prvotno nekaj globocega, „kolija“ je jama, kotanja. Kolovec t. j. stari grad stoji v tacem kraji, mej višinami, kakor v kotanji, da mu je narod po kolesu ime dal, kakor je rad po legi krajevna imena delil. Pa tudi ime novemu, v konci doline v zakotji postavljenemu gradu to ime dobro pristuje. Naš povestničarski starina Valvazor modruje sicer, da ima grad ime od kól (voza), in citira tudi necega patra Martina Bavčarja, kateri izvaja slovenski naziv grajski celo iz latinskega collis, holmeec. Prepirati se pač nečemo z nobednim, ni z Valvazorjem ni s patrom, tem menj, ker dandenes v tacih rečéh ni jednega ni drugega več za avtoriteto ne priznavamo.

Nemško ime Gerlachstein ne znamo od kod je. Valvazor sodi, da je morda ime prvega posestnika, o katerem pa ne vé niti on ničesa povedati, kajti kar se pomni, bil je grad lastnina grofov Hohenwartov, kateri se pač še dandenašnji imenujejo tudi s pridevkom „zu Gerlachstein“, da si grad ni več v njih lasti.

Tega leta, ko se naša povest vrši, bil je grof Franc Hohenwart lastnik Kolovcu, a ob času francoske vlade ga ni bilo v deželi. Kot staro-Avstrijec in revolucijo sovražec aristokrat umaknil se je bil Francozom, a svoja posestva na Kranjskem popolnem prepustil oskrbnikom, ki so tako gospodarili samostalneje nego li kedaj prej.

Hohenwartov oskrbnik na Kolovci je bil Štefan Poljak; mlad mož, komaj 28 let star. On je bil stoprav pred dvema letoma pri Francu grofu Hohenwartu v službo stopil, ko je bil tudi ta po očetu grad dobil. Ker Kolovec ni imel vseh patrimonijalnih pravic, ni imel oskrbnik drugega posla nego gospodarski, nad ljudmi ne druge oblasti, nego graščinsko. A tudi ta sama graščinska oblast je bila, kljubu upravnim reformam Marije Terezije in cesarja Jožefa, še dovolj močna in vplivna na ljudstvo. Odločen in pogumen graščak ali njegov namestovalec sezal je lahko drzno v pravosodne in policijske reči, a niti državni okrožni načelnik, niti ne apelacijsko sodišče o tem ni niti slišalo. Kmet je bil tlačan.

Tak odločen in pogumen človek je bil tudi mladi Kolovski oskrbnik Štefan Poljak. Pregovor, da nove metlje dobro pometajo, čutili so vsi na graščini, posli in robote dolžni kmetje, ko je Poljak nastopil svojo službo.

Mladi gospod oskrbnik je bil tenek, slok in na prvi videz šibek, ali v istini žilav in močan. Ko mu je jeden hlapcev, težak hlod, sprva nekaj nedostojno ugovarjal, vrgel ga je z lastno roko tako lahko, brez truda in naglo iz hleva na dvorišče, da so vsa družina od črednika do gozdnika dobili na enkrat veliko spoštovanje do Ljubljanca, o katerem so do tistih dob mislili, da ne bi dveh mernikov pšenice prevzdignil. In tacim ljudem fizična moč imponira ne menj nego duševna, če ne bolj. Natančen je bil novi oskrbnik do sitnosti. Ni snopa ni odpustil na desetini, ni ure od tlake. Družina je morala delati kakor sama za se. Gorje, če je kdo v grajski gozd šel brez odkazanja. Ves nov red je bil na Kolovci.

„Grofa bode obogatil,“ rekli so jedni. A drugi, večina jih, niso opustili pristaviti: „Sebe, sebe ne bode pozabil, in kadar bode kaj

sam imel, potlej bode še le glavó po konci nosil, ker starci uže pravijo: „gospodski hlapec bogát, bik rogát.“

A hud kakor „bik rogát“ — da pri narodnem pregovoru ostanemo — bil je Štefan Poljak uže brez osobnega bogatstva vzlasti tačas vselej, kadar je zopet slišal, da je to in to ukradeno, ali v gradu, ali v vaséh. Tatvine so bile pa redne, skoro tako redne, kakor noči. Enkrat tukaj, enkrat tam, enkrat blizu, enkrat daleč. Tam je zmanjkalo špeha s šinj ali z dimnjaka, tam žita iz prevrtane ali utrte kašče, tam junca iz hleva. In z vseh cest se je slišalo, kako so neznani v obrazu počrneni možje gorjačarji tega ali tega ustavili in mu iz žepov pobrali, če je kaj v njih imel.

Zmirom pa se je odgovarjalo na vprašanje, kdo je to storil: „Rokovnjači.“ Brez dvombe, da niso Rokovnjači vsega delali, kar se je zlega godilo, a na njihov račun je šlo vse. Lehko si je torej misliti, kakov strah je vladal zlasti po vsem Gorenjskem, da, po vsem Kranjskem in tudi v Primorji pred groznim imenom Rokovnjač. Ta sovražnik vsacega, ki je kaj imel, bil je tem strašnejši, ker se je znal skrivati, in pa ker se ga je vse balo, ne le posameznik, tudi občine, mesta, vsa gosposka.

„Ali se res ne da tej kači glava streti?“

Mej tistimi, ki so tako vpraševali, bil je oskrbnik Štefan Poljak na Kolovci. Vpraševal je tako pri vseh sosedih, po gradovih in po vaséh, v Ljubljani in Kamniku, na Brdu in v Volčjem Potoku. Povsod je videl, da bi vsi radi Rokovnjače uničili, ali nobeden se ni ničesa upal, nobeden ni vedel, kako stvar prijeti, večina celó ni hotela ničesa slišati o udeležitvi kacega velicega lova na Rokovnjače. Zlasti kmetje so rekli: „Kadar bi jih šli mi v gozd iskat in gonit, pridejo oni z druge strani na naše dome in nam jih zapalijo, potlej pa imamo! Ker dosti jih je, takó, da nihče ne ve koliko. Po dnevi za plugom hodi, kmet je kakor smo drugi, po noči je pa Rokovnjač. Od hiše do hiše hodi kakor drugi berači, ali je Rokovnjač, in pazi kaj ljudje imajo in kje. Vse polno jih je in hudi so.“

Tako so kmetje govorili in nihče ni hotel pomoči javnej oblasti proti strašnej tatovski zadrugi.

Ko je bilo na Kolovci zaporedom več rečij ukradenih in se je spet reklo: to so vzeli Rokovnjači, — dal je Štefan Poljak razglasiti ono, kar smo na semnji v Kamniku slišali. Razglasilo se je to daleč okolo, ali nihče se ni oglasil za nagrado.

Pač pa je zmanjkalo, kakor odgovor na oni razglas, še precej tisto noč po Kamniškem semnju, najlepšega jezdnega konja oskrbnikovega iz zaprtega hleva na Kolovci in živa duša ga ni več videla. Na hlevnih durih pa je bila s črnim ogljem surovo narisana človeška roka, tako, da ni nihče dvomil, kdo je konja ukradel, temuč so tatovje še sami pobotnico pustili.

„On se je šel z bikom bost,“ rekli so kmetje, rekli so gospoda v okolici in imeli so tem večji strah pred Rokovnjači. Vsak berač, sosebno tisti, ki je bil še močan in bolj drzen, dobil je pri njih gotovo obilen dar, ker bali so se, da je jeden iz strahovite stare zádruge.

(Dalje prihodnjič.)

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

VI.

Prvi, vsikdar veljavni zakon za formo obleki ima biti le ta: Obleka ravnaj se po formah života, narejena bódi po životu. Obleka pomagaj lepim formam života do veljave in bodi krasba ali ornament. Ker vsak krojač in vsaka krojačica, isto črevljar in klobučar vzame mero osobi, katerej ima delati, mislilo bi se, da se ta prvi ob sebi razumljivi in najvažnejši zakon vedno izpolnjuje in se nikdar ne prezira; vendar bo lahko dokazati, da nekoliko dela vsaka moda kolikor toliko pregreškov in časi celo zločinov zoper tako naraven zakon.

Znano je, da se je obleka po narodih in časih preminjávala in se še vedno preminja časi polagano, časi hitreje. Pri vsej tej preminjavi se dadé oblačilne stvari vseh časov, izimši obuvalo in pokrivalo, privedi na tri glavne oblike, te so: opasnik, (Schurz) srajca ali spodnja obleka in zgornje oblačilo ali ogrinjalo (Ueberwurf).

Opasnik, bil je pri starih Egipčanih sveti kostum in je dobil tam najvišjo formalno dovršenost, katere je bil zmožen. Podaljšanega doli držal je pas okolo života, tako ga nosijo zdaj Afričani, Azijati in ameriški Indijani toplih krajev; podaljšanega gori nosil je trak čez ramo in tudi dva čez obedve rami. Mesto teh trakov nosili so Egipčani potem večje kose blaga, katerih konci nad prsmi zavozljani so nosili opasnik. V tej požlahtnjenej obliki vidi se egipčanski opasnik

na podobah boginje Izis; tudi pri grških in rimskih kipih se kaže. Uže Egipčani so ga nosili v obliki vreče z luknjami za noge; turške hlače niso nič drugega, le obilo blaga je v njih in oblika sedanjim našim hlačam izšla je tudi iz te oblike.

Srajca bila je pri Egipčanih iz prožnega (elastičnega), krepu podobnega blaga, ki se je tesno prijemala života, kakor trikó. Ta motiv, pri Egipčanih nerazvit, dosegel je pri Asircih veliko krasoto. Njih oblačila izšla so posebno iz te glavne oblike; nosili so po več srajce ali tunik jedno čez drugo, spodnjo iz platna, zgornjo iz volne, krasno barvane in s težkimi resami (franžami) olepšane. Vendar je bil pri Asircih ta hiton ozek, brez svobodnega razvitka gubá, zdaj kratek, zdaj dolg, da se je vlekel po tleh. Ko se je pri maloazijatskih Joncih razširil, udobil je tu in v Atiki dovršeno umetniško obliko, posebno kot del ženske noše. Italska tunika je bila le malo različna od grškega hitona. Pod to glavno obliko spada tudi duhovniški talár in meniška kuta, ki se le malo ločita od kaftana. Tega nosijo še zdaj v Perziji, Indiji in v Turkestanu, od kodar je našel pot v Rusijo. V zapadna mesta ga prinese največ kakšen poljsk žid še prav originalnega. Naša ponočna suknja (Schlafrock) obdržala je precej prvotno obliko, ne tako površnjak (Ueberzieher) in zimska suknja, katera so krojači skrajšali, in iz katerih nekako boječe poskušajo snovati nove mode.

Tretji glavni motiv, ogrinjalo, Egipčanom ni bil v rabi, pri Asircih našel je le nedopolnjen razvitek, ostal je vedno ovitek, t. j. ovijali so dolg, ozek kos iz tankega, mnogobojno tkanega ali vezenega blaga iz volne večkrat trdo okolo života. Ni bila poteza in lega gubá glavna reč, ampak barvni efekt in bogati, večkrat zlati obrobek iz rés bila je odločilna krasba. Orijentalci nosijo tako svoje šale in sme se verjeti, da oni, ki so to oblačilo iznašli, znajo je tudi rabiti pravilno. Turban je tudi tako ovijalo, dolg ožji šal, ovit večkrat okolo gole glave, ali pa okoli štule, ki je pletena iz slame ali iz volnatega blaga. Le Grki, ki so vdahnili najmanjšemu proizvodu svoje delavnosti umetniški duh, dali so tudi zgornjemu oblačilu popolnem svoboden razvitek, ko so iznašli himation in klamis. Ta prehod k svobodnemu gubovanju bil je nasledek spoznanja, kaj je lepo v umetnosti. Italci, naslanjajoči se v umetniških stvareh na Grke, oblačili so se po istem načelu. Moderna oblika tega motiva je plašč, ravno sedaj malo v rabi, pa bo morda zopet prišel kmalu v veljavo.

Po teh kratkih zgodovinskih opazkah, ki kažejo, kako so nastala današnja oblačila, ozrmo se v sedanost. O moškeje obleki je malo govoriti, ker je sestavljena le z ozirom na praktično stran in skoro néna momenta, da bi umetnost nanj vplivala. O bóji je bilo uže govorjeno, svobodnega gubovanja ni nikjer, na modnih podobicah za krojače, katere so jim vzor, ne nahaja se skoro gubice in vse mora biti zglajeno in zravnano, kakor bi ne bilo iz volne, mehke tvarine. Element, glavno načelo za našo moško obleko je ce v ali troba (Rohr). Te cevi krojač sešije ali se pa z gumbami skupaj stikajo, da postanejo cele; tudi srajce, ovratnik in zapestnik so sestavljeni po principu cilindra in popolnem dosledno je še pokrivalo, krona vse sisteme, tudi cilinder. Dokler se ta sistema ne bo bistveno premenila, ostati mora cilinder, kar je, namreč najelegantnejše pokrivalo. Fantazija krojaška tej sistemi nikakor ne more do živega, in mučijo se pri novostih v malih, ne bistvenih premembah. Naredili so iz nje, kar je bilo možno in boljši mej njimi prišli so do tega, da znajo krojiti obleko popolnem životu priležno, da se lepo života prijema in lahko nosi. To je vse hvale vredno. Glede dekoracije pa niso bili srečni. Tako n. pr. pre-rezavajo zgornjo suknjo zadaj od spodaj gori jedno leto malo več, drugo menj; jeđen pot je spredaj vsa zapeta, drugikrat za jedno samo gumbo; enkrat sta dve gumbi na hrbtu potrebni k eleganci, drugikrat zopet ne. Zaradi teh nesrečnih gumb doživel sem anekdoto, v katerej sem bil jaz s svojim tovarišem smešna stranka. Nekaj časa potujoča skupaj po Kitajskem gledala sva prav na deželi, mej seljaki kako strežejo svilnim črvičem. Tovariš, zmožen pekinskega jezika, izpraševal je ljudi, katerih se je bilo zbralo v precejšnjem številu in moral jim tudi odgovarjati na različna vprašanja. Na drobno so naju ogledovali, preiskujé tipali volnato, njim neznano blago najimih sukenj in napósled vprašali tovariša, kaj pomeniti gumbi zadaj na najinih suknjah. Ker ni vedel kaj odgovoriti in je malo osupneno gledal, nastane občen smeh in majanje z glavami; najino dostojanstvo bilo je uničeno in hitela sva čim prej tem bolje umaknit se v najin popotni čoln. Smijati sva se morala sama pozneje temu prizoru, ki je jasno pokazal nelogiko in nepravilnost te male stvari na obleki. Jednakih neprimernostij nahaja se lahko več, ker moda se preminja tudi tako, da mesto jedne bedastoče drugo postavlja. Noga, n. pr. je v stegnu najdebelejša, niže je drobnejša in nad členom najmanjšega obsega. Naravno bi se mislilo, da imajo tudi hlače biti urezane v tem zmislu. Pa kaj še!

Moderne hlačnice morajo biti spodaj široke, kakor bi visel zvon pod kolenom! Ko bi nosili visoke čevlje, ki bi jih hlače imele zakrivati, bila bi ta oblika vsaj opravičena; da bi bila praktična, tudi ne more nihče trditi, ki misli na deževno vreme in blatnaste ceste. Spominam se moža, ki je bil doma v Češnjevku blizu Velesovega in je pred kakimi desetimi leti v visokej starosti tam umrl. Nosil je o velikih praznikih tisto obleko, v katerej je delal pred petdesetimi leti juridične izpite. Rujavi frak, temno plave hlače in filcasti cilinder bili so sedanjim jako podobni, le bolj neukretno ukrojeni v primeri k modernim, samo bela ruta za vratom je dandenes nadomeščena s kravatami. V resnici je moška noša v glavnih stvaréh nepremakljiva uže dolgo časa in pričakovati je, da v našem času, ko se je toliko rečij bistveno premenilo, pride vrsta tudi na njó.

Ženskam se zdaj napenja in preišlje mnogo glav in glavic; rezultate teh preišljevanj dobivamo v modnih žurnalih, ki so razširili mnogo dobrih nazorov in vzgledov po svetu. Posebno odkar je ob veljavo prišla krinolina, katere grozne noše se še vsi spominamo, ženske obleki ne moremo odrekati okusa. Sicer nismo zavarovani, da se ta pošast zopet ne prikaže tretji pot; kajti uže pred Evgenijo ženo, Napoleona III., bila je poprej enkrat moderna. Za Ludovika XIV. blizu do francoske revolucije je namreč občno kraljevala pri damah. Bila je pod vrhom jako široka in nekaj časa tako obsežna, da je moral kavalir, poljubujoč dami roko, paziti, da ni izgubil ravnotežja. Tudi niso zdaj izginili popolnem njeni nasledki, zašli so v nižje kroge in kmetska dekleta nosijo namestu nje „garnirko“, v katero gre do 30 vatlov kotonine. Kaka potrata! In vrhu tega še prav nič lepega!

Povzdiga umetniške industrije in umetniškega rokodelstva po delovanji izobraženih močij in po preiskavanji vzglednih proizvodov prejšnjih časov vplivala je tudi na omenjene modne žurnale, da se v njih posebno za domače žensko delo, za vezenje in druge podrobnosti, dobiva mnogo dobrih vzgledov. Vendar je moda premenljiva, preveč hrepeneča po novih stvareh: moderno in novo je skoro jeden pojem; kar je jedno sezono lepo in elegantno, zavrže druga in neizpremenjeno ali malo popravljeno pobere spet to, kar je zavrgla pred nekaj leti. Tako moda ne utegne svojih motivov prebavljati in doganjati jih vselej do pravilnosti in do zadnjih konsekvencij v formalnosti, postavlja kaj dovršenega in harmoničnega in to je kostum,

zlog ali stil v noši. Zdaj imamo mode, minulih časov noše imenujemo kostume. K temu hitremu preminjanju pomorejo tudi špekulativni fabrikantje, delajo večinoma prav lahko blago, ki je v kratkem obnošeno, in skušajo za vsako sezono nove barve nov desén vvěsti z odločnim namenom, prejšne obleke spraviti iz mode in tako spečati več blaga.

Jezikoslovne razprave.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Najprvo je dostaviti, da imajo tudi koróški Slověni besedo: *péter*, tra, m., der Dachboden in der Scheune. A zdaj si ogledimo še nekóliko tacih beséd, kakeršne so: *pęta*, *pąto*, *plęnt*, *pętro* itd.

a) *Krop*-. *Novoslov.*: *kròp*, m., heisses Wasser; *ruski*: *kropŭ*, m., Dill, anethum; *semkaj* pristoji tudi: *Krápina*, f., ime hrtvatskim toplícam, ter „*Krápina*“ znáči isto, kar „*toplíce*“; *novoslov.*: *krop-íva*, f., Brennessel; *skropěti*, *pím*, v. impf., brennend jucken: roka me *škropí*, po vsej koži me je *škropělo*. V *Laščah*. V tej besedi se „s“ drží koreníke, kakor v *staroslov.*: -*smąd-smąditi*, poleg: -*svęd-*, -*vęd-*: -*vęnąti*, v., *węken*, in kakor v *novoslov.*: *škrepěti*, *ním*, v. impf., erstarren, gefrieren: vse *skrepení*, vse je *skrepenělo* od mraza, v *Laščah*, a v *Miklošičevem slóvníku* 319. bode pogrešno: *skrepeniti*; tak „s“ je tudi v *novoslov.*: *škropiti*, *pím*, poleg: *škrofiti*, *fím*, v. impf., bespritzten, naměsto: *skropiti*, kajti *češki* je: *skrapěti*, v. impf., bespritzten, *Jungm.* — *Staroslov.*: *koprŭ*, m., anethum; *novoslov.*: *kóper*, pra, m., *srbski*: *kopar*, pra, m., *ruski*: *kopěrŭ*, prá, m., anethum, poleg *rus.*: *kropŭ*, m., anethum; *češki*: *kopr*, pru, m., *poljski*: *kopr*, m., *koper*, pru, m., anethum; *novoslov.*: *kopr-íva*, f., poleg: *krop-íva*, f., *srb.*: *kopriva*, f., *rus.*: *kropiva*, *krapiva*, *kopriva*, f., *češki*: *kopřiva*, f., Brennessel. Te besede némajo *preděvka* (metathesis) navadne vrste, nego *hohníkov odcépek* „r“ ali ostaje v *debli* ali *odskákuje* na *konec* *debla*. — *Novoslov.*: *kópěn*, pna, o, adj., frei vom geschmolzenen Schnee: warm; *srbski*: *kopan*, pna, o, adj., isto; *novoslov.*: *kopněti*,

ním, v. impf., schmelzen, vom Schnee: warm werden, a ne: kopnôti, nem, kakor je v Mikl. lex. 303.; srbski: kòpnjeti, kòpnim, v. impf., isto; novoslov.: prekópno, adj., n., prekòp, m., prekópnja, f., vse to znači ono mésto na pólji, kder sneg vzpomládi najprvo skopní; lit.: prakapinë (-në) f., isto, Nesselm. 178., kar zopet kaže, da rabi jedínemu Slovénu beseda: prekópnja, namésto: prokopijnja, do konca ustrezajóca litovskeje, ker slóvníki ostalih slovanskih jezikov je némajó. V besédah: kopen, adj., kopnëti, v. itd. vídimo v hohnfkovem odcépkí ohranjen prvotni glas „n“, ter ob enem lahko uméjemo, da je, ter zakáj je „kòpna zemlja“ po resnici le „vom Schnee frei gewordenes Land“, a ne „Kontinent“, kakor so nekateri pisali (uže Gundulić) ter še zdaj pišó; narod ne verujem da bi kdé res takó govoril. — Novoslov.: kopernëti, ním, v. impf., po čem, sich heiss sehnen, schmachten. Ta beseda ima na konci debla sugub (doppelt) odcépek: „r“ poleg: „n“. — Novoslov.: okopëti, píim, v. pf.: v kozlec zloženo mokro snopje okopí, rekše segréje se in potlej oprhne ali splésnëje, v Laščah; ruskoslov.: kopütinü, adj.: kopotna peščí, *звувизъ издълн*, Op. 2. 2. 96. v Miklošičevem slóvníki; ruski: kopotí, f., feiner Russ, koptëti, v., vom Rauch schwarz werden, koptití, v., mit Rauch schwärzen; češki: kopet, ptu, m., Dampf, Rauch, Russ; v staréjšej čéščini: kopetna niestiege (něstëje), clibanus fumans, Jagičev Archiv, V. 103.; poljski: kopeć, pcia, m., Dampf, Dunst, kopcić, v., mit Rauch beizen, kopcieć, v., räucherig werden. Beséde: okopëti, kopotí, kopütinü itd. uže némajó hohnfkovega odcépká ni v deblí ni na konci debla, ter primériti je k njim staroslov.: pečatí.

Zgoraj smo dejáli, da Laščan govóri: snopje oprhne ali splésnëje (izreci: splésnüje), a tukaj se mi zdí treba dostaviti, da sta meni vrhu glagolov: štëti, imëti znana 'samó še dva, katera se okolo moje domovíne sprezata časi po III. vrste 1. razredu (III. 1.); ta dva sta: umëti, umëjem, v. impf., verstehen, kar se mej narodom uže redko sliši, in potem: plésnëti, plésnëjem (reci: plésnüjem), poleg plésnëti, plésnim, v. impf., schimmeln. — Krelj posebno glagol: želëti, begehren, še često spreza po III. 1.: jast želejem I. 19 a; želejoč I. 91 b; želije inu hoče (reci: želüje, ter priméri: plésnüjem) II. 37 a; ako kateri episkoplje službe želi, ta počteniga dela želeje II. 39 a; želee imeti (reci: želeje, 3. pers. sing.) II. 158 a; k tem, ker ga želejo II. 179 b;

kadar želite (reci: želūjete) te pridučē reči znati II. 210 a; a poleg tega vender tudi: ne želim I. 44 a; ako kateri episkoplje službe želi II. 39 a. — Po Goriškem svēti je tako staroličnejše sprezanje obilo navadnejše, posebno pod goró Krnom: bŭtēti, bŭtējem, v. impf., glimmen; dŭhtēti, dŭhtējem, v. impf., stark athmen; gomlēti, gomlējem, v. impf., izgomlēti, izgomlējem, v. pf.: „da bi ti ušesa izgomlēla,“ govori mati otroku, ako je nehče poslušati; gomolēti, gomolējem, v. impf., flackern; lŭhnēti, lŭhnējem, v. impf., leichter werden, namesto: lŭgnēti: staroslov. lŭg-ŭ-kŭ, adj., leicht; močnēti, močnējem, v. impf., starker werden. Erjavec v letopisi slovenske Matice 1879. léta. Dalje: obudovēti, obudovējem, in: obudovím, v. pf., Witwer oder Witwe werden; prehudēti, prehudējem, in: prehudím, v. pf., durchfaulen; zmehněti, zmehnějem, v. pf., weich werden, namesto: zmeknēti: staroslov. męk-ŭ-kŭ, adj., weich; priméri zgoraj: lŭhnēti. Erjavec v letopisi slovenske Matice 1880. léta. Glagola: mehnēti (namesto: mekn-), lŭhnēti (namesto: lŭgn-), kaže da imata v podstavu nenavadne pridēvnike: mękŭn, kna, o, weich, lŭgŭn, gnà, ó, leicht; primeri: lŭhnó prijēti, sanft anfassen, v Gorénjcih.

Naštėjmo zdaj še nekaj glagolov, po resnici spadajócih pod III. glagolsko vrsto, katere glagole Slovēni vender po samopašnej razvadi napačno pišó, in to takó, kakor da bi spadali pod IV. glagolsko vrsto. Ti glagoli so: vídēti, vídim, v. impf., sehen: staroslov. vidēti; vĕdēti, vĕm, v. impf., wissen: staroslov. vědēti; póm nēti, póm nim, v. impf., sich erinnern: staroslov. pomínēti, pomínja, pomíniši; vísēti, vísim (mej Dolénjci), poleg: visēti, visím (mej Gorénjci), v. impf., hangen; plĕsnēti, o čemer smo govorili uže poprej; íhtēti, íhtim, v. impf., schluchzen, namesto: íktēti: rus. ikátī, v. schluchzen, in to je podružno a nehohnívo lice krepkejše koreníke: jęk, od katere ima nova slovénščina: jęcāti, jęčím, v. impf., ächzen; jęcāti, jęcā m, v. impf., stottern; jókati, jóčem, poleg: jókām, v. impf., weinen: *jākati, a v starejšem jezici nahajamo: jęklivŭ, zajęklivŭ, adj., stotternd, jęcāti, v., ächzen. Na koreníki: jęk stojí tudi novoslovenski príimek: Jękavec (eigentl. der Stotternde). Da res trebē pisati: íhtēti, a ne: íhtiti, učē glagoli, stvorjēni čisto po jednacem pravli, a prĭglas imejóci na zlogi „ēti“: dŭhtēti, pŭhtēti; žŭhtēti, žŭhtím, v. impf., glühende Hitze ausströmen: „peč žŭhtī“, v Laščah, namesto: žŭgtēti: staroslov.

žeg-, žig-, brennen; priméri: ihtěti, namesto: iktěti. Očito je sam prigras kriv, ker stoji v začetki besede, a ne na zlogi „ěti“, da izrekamo: ihtůti, namesto: ihtěti; vídůti, vědůti, pómnući, vísući, plěsnůti, namesto: víděti, věděti, pómněti itd.; a pisati je po zdanjem oskódnem (pomankljivem) običaji vender le tréba: ihteti, vídeti, vědeti, pómneti, víseti, plěsneti.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Starè.

II.

Malo je mest, ki bi se bila zadnja leta tako povzdignila, kakor beli Zagreb, ki je pred desetimi leti imel komaj dvajset tisoč prebivalcev, a denes jih šteje blizu trideset tisoč. To število ni nikogar iznenadilo, kdor je v novejšem času bil v narodnej našej metropoli in je videl, kako kar čez noč povstajajo nova poslopja in se vsako leto odpirajo nove ulice. Toda Zagreb ni le od dné do dné večji, ampak on je tudi čim dalje, tem lepši. Kar se novega zida, vse je tako lepo narejeno, da ugaja tudi ostremu očesu pravega umetnika; a kar je dobrega iz starih časov, to se popravlja in pokriva z novo odejo, da ne zaostája za gizdavimi plodovi sedanje dobe. Bog nas varuj kake nepričakovane nesreče, in za nekoliko let bode ves Zagreb pomlajen in ne bode se več ločilo staro mesto od novega. Pa vsaj se takšno lišpanje tudi spodobi mestu, ki je dandenes bolj nego kdaj poprej središče vesoljnemu hrvatskemu narodu. V Zagrebu biva ban, kraljev namestnik in glavar deželne vlade; v Zagrebu zbirajo se tudi narodni zastopniki, da se posvetujejo o potrebah svojega naroda; ali mnogo imenitneje je to, da so v Zagrebu vsi viri, iz katerih se mej hrvatski narod razliva čim dalje, tem večja omika. Iz Hrvatske in Slavonije, iz Bosne in Hrcegovine, iz Dalmacije in iz slovenskih krajev gleda proti Zagrebu vsak, v čigar prsih bije domoljubno srce. Kar je Francozom Pariz, kar je Čehom Praga, to mora nam prej ali slej biti Zagreb. Ne bodeš mi torej zameril, častiti čitatelj, ako ti po malem razkazujem imenitnosti narodnega našega središča.

Zadnjič sem ti povedal o vspešnem delovanji „Hrvatske Matice“, denes pa ti bom pokazal vir višje duševne omike. Ne bodem te vodil po ozkih in strmih potih, ampak iz znanega Jelačićevega trga pojdeva skozi široko ulico Marije Valerije na prostorni Zrinski trg. To ti je lepo šetališče, podobno ljubljanskej „Zvezdi“, na katerem se v poletnih večerih zbira vsa mlada zagrebška gospoda. Ali tvoje oko bode kmalu obtičalo na krasnih palačah, ki se vrsté okolo trga, in hitro boš stopal od jedne do druge, da si jo ogledaš. V tem prideš na južno stran in kar obstrmiš. Pred tobaj stoji poslopje, s kakeršnim se le največja mesta morejo ponašati. V najlepšem tako zvanem „renaissance“-zlogu vzdiguje se sredi vrta na dva poda visoka palača, zidana od belega kamena in oglajenih opek brez ometa. Res, da ne vidiš na njej nobednih podob, niti raznega družega lišpa, s katerim sosednje hiše tvoje oči na se vlečejo, ali stavbene oblike so tako pravilno dovršene in dobrodejne, da se jih človek ne more nagledati, in čim dalje jih gleda, tem bolj mu ugajajo.

Kdo stanuje v tej prelepej palači? utegneš me zavidno vprašati; a jaz ti radostno odgovorjam, da tu ne biva vsakdanj bogatin, kajti to je hram znanosti in umetnosti, to je dom jugoslovenske akademije. Vidiš, dragi čitatelj, to ti je plod, ki je vzrastel iz velikega navdušenja, ki je pred dvajsetimi leti vzkipelo v domoljubnih srcih hrvatskih in slovenskih. Bilo je dne 15. avgusta leta 1861., ko se je na blejskem jezeru prvokrat zbrala lepa množica slovenskih domoljubov, ki so v pričo očaka Triglava obljubili zvestobo narodu ter drug družega vzpodbujali na delo za domovino, katerej je zasijalo solnce boljše prihodnosti. Pokojni doktor Toman je z mladeniško gorečnostjo povzdignil svoj glas in pozival zbrane rojake, naj tudi oni nekoliko pripomorejo, da se v Zagrebu čim preje odpre znanostna akademija, za katero so takrat po vsem Hrvatskem nabirali dobrovoljnih prineskov. Kakor nekđaj, ko so v Clermontu ukrepali križarsko vojno, tako so tedaj na blejskem jezeru zbrani rodoljubi vsi kakor iz jednega grla vzkliknili: „hočemo! hočemo!“ in predno je minulo pol ure, bilo je 1100 glđ. darov podpisanih za akademijo v Zagrebu. —

Uže leta 1836. je deželni zbor v Zagrebu sprevidel, da treba učenega društva, ki bode pospeševalo višjo omiko mej hrvatskim narodom, in predložil je vladi dve osnovi za takšno društvo. Ali v odločilnih krogih takrat Hrvatom niso bili prijazni in še le 1847. leta je vlada učeno društvo „v načelu“ potrdila proti temu, da jej sabor

naznači potrebno glavnico za vzdrževanje tacega zavoda. V tem je nastalo burno leto 1848. in 1849., ki nikakor nista bili za mirno delovanje, a ko so se zopet povrnili mirni časi, bilo je marsikaj drugače. Dasi Hrvatje niso pozabili učenega društva, vendar ga za zdaj niso mislili oživeti ter so zato leta 1850. utemeljili „društvo za jugoslavensku povjest i starine“. Tako je ostalo deset let, dokler ni cesarska diploma od 20. oktobra 1860. l. src avstrijskim narodom napolnila z novimi upi. Ko so se bili istega leta hrvatski velikaši zbrali v Zagrebu na posvetovanje, daroval je vladika Strossmajer v banskej konferenciji dne 10. decembra svojemu narodu petdeset tisoč goldinarjev, prvi prinesek onej glavnici, katero je vlada trinajst let poprej zahtevala, da se more ustrojiti učeno društvo ali akademija. Temu znesku dodal je Strossmajer pozneje še družih dvajset tisoč gld. ter tako vzpodbudil svoje rojake, da so do leta 1866. nabrali dve sto tisoč gold., mej katerimi so všteti tudi darovi iz slovenskih krajev. Izročujé omenjeni dar v banove roke govoril je Strossmajer zlate besede. Rekel je mej drugim, da nobedna stvar ne pospešuje toliko razvoja vsakega naroda, kolikor narodna knjiga. V nesrečnih razmerah javnega življenja da je knjiga jedino sidro, katero narod reši pogina. Zato želi on, da bi tudi Slovenci stopili v kolo hrvatsko-srbske književnosti, kajti taka zaveza bi jim zagotovila narodno življenje in napredek, a Hrvatje in Srbi bi si po tem poti pridobili lepo število umnih sodelovalcev. Znanostna akademija pa naj bi postala središče, v katerem bi se shajali umni možje hrvatski, srbski, slovenski in bolgarski, da se posvetujejo, kako bi se na slovenskem jugu ustvarila jedna jedina književnost, ki bi obsezala vse stroke človeške znanosti.

V deželnem zboru leta 1861. je Strossmajer zopet za akademijo govoril navdušen govor, ki je domoljubna srca tako prešinil, da so ga v mnogo tisoč iztisih dali tiskati in ga razdelili mej narod. Deželni zbor je na to izdelal pravila znanostne akademije in obljubil jej je tudi letno podporo iz deželnih novcev. Toda ta zbor je bil razpuščen in še le l. 1863. je vlada akademijo „v načelu“ potrdila, a dne 4. marca 1866. je Nj. Veličanstvo odobrilo tudi njena pravila, ki so se v tem morala nekoliko izpremeniti.

Namen akademiji je samostalno preiskavanje na polji znanosti in umetnosti, in po tem se ona deli v štiri razrede, namreč 1) v zgodovinski in jezikoslovni, 2) v modroslovni in pravoslovni,

3) v matematični in prirodopisni in 4) v umetniški. Akademija ima svojega pokrovitelja in dva in trideset pravih udov, kateri izmed sebe volijo predsednika in dva tajnika. Častnih udov si akademija sme izvoliti največ šestnajst, dopisujočih pa kolikor hoče. Udje vsakega razreda si na leto dnij izvolijo svojega posebnega predstojnika. Konec vsacega leta je glavna skupščina in svéčana seja, a razven tega se udje vsak mesec po jedenkrat shajajo v skupno, a po dvakrat v razredno sejo. Kadar udje čitajo svoje znanstvene razprave, sme vsak omikan človek priti v akademijo poslušat. Ker bode delovanje akademije od leta do leta večje, trebalo bo tudi čim dalje, tem več novčnih pripomočkov. V ta namen določujejo pravila, da akademija sme za svoje potrebe potrošiti samo štiri petine obrestij, peto petino pa mora vsako leto dodajati glavnici, ki torej vedno raste. Po tem je tudi petina vsako leto večja. To jako modro naredbo posneli so Hrvatje iz pravil francoske znanostne akademije. Da bi akademiji takoj s početka olajšala njeno delovanje, prepustila jej je vlada muzealno knjižnico in vse muzealne zbirke, ki se vedno pomnožujejo, a odstopila jej je tudi hišo „narodni dom“.

Še bolje bomo sprevideli korist naše akademije, če se v kratkem ozremo na to, kar je ona doslej storila za višjo znanstveno omiko. Brž ko je Nj. Veličanstvo na predlog deželnega zbora potrdilo prve ude ter imenovalo vladiko Strossmajerja za pokrovitelja, a dr. Račkega za predsednika, in ko je bil tudi opravljeni red izdelan, jeli so se novi udje posvetovati, katerih del da naj se akademija najprej loti. Sklenili so, da se ima izdavatı društveno glasilo „Rad“, katerega se bode vsako leto tiskalo najmenj po četvero knjig. Priobčevale pa se bodo v „Radu“ učene razprave, književna naznanila in sploh vse, kar se tiče akademičnega življenja. Sklenili so na dalje, da se ima nabirati gradiivo za veliki hrvatski slovar ali „rječnik“; da se imajo izdavatı spomeniki pisanega in narodnega prava južnih slovenskih dežel; in da naj se po malem pripravi kritično izdanje starih hrvatskih pisateljev, začeniši od XV. stoletja. Po teh pripravah bila je dne 28. julija 1867. prva svéčana akademijska seja, katere se je udeležilo tudi mnogo odličnih gostov s Slovenskega in Srbskega. Sam pokrovitelj je govoril slovesni govor, s katerim se je začelo redno akademično delovanje.

Ves duševni plod, ki ga je akademija do denašnjega dne obrodila, ločimo v dva velika oddelka, od katerih prvi obséza znanstvena

preiskávanja, drugi pa gradivo za poznavanje jezika, zgo lovine, naravnega prava in prirodnih razmer južnih slovenskih dežel. Statistični pregled prvega akademičnega desetletja nam kaže, da je v prvih štiridesetih knjigah „Rada“ bilo tiskanih 238 znanstvenih razprav, od katerih je bilo 105 jezikoslovnih in zgodovinskih, 22 modroslovnih in pravoslovnih, 60 matematičnih in prirodoslovnih, 9 nekrologov in 42 oznanil znanstvenih del. Ali denes je uže 54 knjig „Rada“ na svitlem. in po tem se je zadnja tri leta tudi število učenih razprav pomnožilo. Razen društvenega glasila je akademija do denašnjega dne izdala 12 knjig „Starin“, 11 knjig starih hrvatskih pisateljev, 11 knjig zgodovinskih spomenikov, 3 knjige juridičnih spomenikov, 17 knjig razne vsebine ter 1. zvezek velikega hrvatskega slovarja, o katerem je „Zvon“ v 2. številki prinesel obširno poročilo in priporočilo od g. Levstika. 109 znanstvenih knjig v trinajstih letih je gotovo obilen sad, katerega mora biti vesel vsak domoljub, bodi si Hrvat ali Slovenec. Pa to še ni vse, kar je akademija doslej storila. Nabirala je ves ta čas tudi pridno raznotere znanostne pripomočke ter je svojo knjižnico pomnožila na 18.118 knjig, a njen arhiv šteje uže 1.250 kodeksov, 15.000 pisem in 53 kartonov. Na akademične stroške je šlo več udov na znanostna potovanja v Dalmacijo, Dubrovnik in v Benetke. Da naša akademija tudi na tujem mnogo velja, kaže nam to, da je ona v zvezi s kakimi 80 učenimi društvi in zavodi po vsej Evropi, katerim daje svoje knjige v zameno. V najnovejšem času pa jej je došlo preprijazno pismo od francoskega ministra za nauk in bogočastje, kateri jo prosi, da bi tudi francoskemu naučnemu ministerstvu pošljala svoje knjige v zameno. Akademija je to ponudbo radostno sprejela in takoj je iz Pariza dobila dragocenih knjig, kakeršnih si s svojimi dozdanjimi dohodki nikdar ne bi mogla omisliti.

Narodno kulturno življenje se je na Hrvatskem zadnji čas na vse strani tako lepo razevelo, da ni mogoče samo na jeden zavod misliti. Za akademijo in njeno znanostno delovanje zanima se skoraj samo učeni svet, vendar pa jo tudi drugi domoljubi vedo ceniti ter se je zlasti v oporokah spominajo. Tako so jej n. pr. zadnja leta zapustili: Jakob Tilić 1000 gld., trgovec Anton Jakić 25.000 gld., gospa Viljelmína Šimatovičeva na Dunaji 3.000 gld., a Edvard pl. Kos, meščan v Koprivnici zapustil jej je hišo, gospodarska poslopja, zemljišča, vinograde in mnogo vina, kar se bode v kratkem prodalo.

Najbolj pa akademijo še zmirom podpira njen utemeljitelj in pokrovitelj vladika Strossmajer, ki jej vsak čas daje podpore za tisk kake knjige, a za veliki „rječnik“ obljubil je še posebej po 1000 glđ. na leto, dokler bude živ.

Predaleč bi zašli, ko bi tu hoteli naštevati zasluge posameznih akademikov, katerih imena so itak znana po vsem slovenskem svetu. Vendar pa ne smemo zamolčati imena moža, ki je doslej najbolj povzdignil slavo naše akademije, a to je učeni njen predsednik g. dr. Rački, ki z bistroumnim svojim preiskavanjem od dné do dné bolj razpoja tmino, ki je pokrivala preteklost južnih slovenskih plemen. Zastonj so Hrvatje pol stoletja hrepeneli po zgodovini svojega naroda ter obetali darila onemu, ki bi jim jo spisal. Še le odkar dr. Rački z nepopisljivim trudom uže skozi trideset let vedno nove vire odkriva in razsoja, pokazalo se je v hrvatskej književnosti sem ter tja kako delce o domačej zgodovini, dokler nam ni „Hrvatska Matica“ lani podarila prelepe Smičiklasove „povjesti Hrvata“. —

Mislimo, da bode „Zvonove“ čitatelje zanimalo, če jim povemo tudi imena onih Slovencev, katere jugoslovenska akademija šteje mej svoje. Prava uda sta dr. Janez Bleiweis in prof. Matija Valjavec, dopisujoča prof. Simon Šubic in prof. Franjo Erjavec, a častni ud je prof. dr. Miklošič na Dunaji. Razven teh sta prof. Boštjan Žepić in prof. Luka Zima s svojim književnim delom pospeševala namen akademije. Valjavec in Žepić sta vseh trinajst let akademičnega življenja nabirala gradiva za „rječnik“ ter ga največ nabrala. Prvi je po vrhu tega tudi napisal več učenih razprav v „Radu“, namreč o slovenskem komparativu, o slovenskem naglasu in o staroslovenskem imperfektu. Prof. Zima je najprej v „Radu“ priobčil razpravo o narodnej metriki, a letos je akademija izdala prelepo in obširno njegovo knjigo „Figure u našem narodnem pjesništvu“, ki nam kaže rezultate mnogoletnega truda učenega našega rojaka.

Iz tega kratkega pregleda vidimo, da je jugoslovenska akademija do zdaj marljivo orala znanostno polje, a da ni še nič storila za razvoj narodne umetnosti. Temu je marsikaj uzrok. Prvič ima Hrvatska še malo živčih umetnikov, a drugič akademija do zdaj še néma toliko dohodkov, da bi mogla skrbeti za drage pripomočke, katerih bi morala imeti, ko bi hotela kaj storiti za razvoj hrvatske umetnosti. Toda slavni njen pokrovitelj Strossmajer mislil je tudi uže na to. Odkar ga je božja previdnost posadila na škofovski prestol, nabiral

to so mu ponoči spet razdrli in razmetali. Noe je potožil Bogu svojo nadlogo in Bog mu je obljubil čuvajev, ki bodo ladijo varovali. Ko je začel Noe spet tesati, spremenila se je vsaka trska in tnalica v hudega psa. Zvečer je stražilo ladijo uže vse polno psov, ki so strašno lajali in hudobne ljudi popadali. Ljudje so jih hoteli pobiti, pa so se kmali uverili, kako nevarno se je bojevati z Noetovimi čuvaji. Če je dobil rano pes, si jo je oblizal, pa mu se je kmali zopet zacelila. Če pa je ugriznil človeka pes, mu se rana nikakor ni hotela zazdraviti. In takó so morali hudobni ljudje mirovati in Noe je dogotovil ladijo, še predno je nastopila splošna povodenj. V ladijo je vzel s sabo tudi svoje zveste pse, dede vsega pasjega rodu.

13. Osel je bil od konca najpametnejši izmed vseh živalij in tudi glas mu ni bil nič slabši od konjskega. Ko je Noe dogotovil ladijo in so šle vánjo tudi živali, vpraša Bog osla, ki se ni ganil, kaj čaka, da ne gre v ladijo. Osel odgovori: V takej čudnej omari še nisem nikoli bil in vánjo nikoli ne pojdem. Bog veli: Saj tudi druge živali še niso bile nikoli notri pa se ni nobena branila. Osel zarenči: Jaz delam za se, drugi pa za se. Ta nerodna ladija se utegne razbiti; kako se bom rešil, če bom v njej zaprt? Bog ga tolaži: Ne boj se! Le poglej, kako debela so bruna in kako čvrsto so zbita. V takej ladiji vožnja ni nevarna. Osel se zadere: Če bi bilo tudi res, kar govoriš in kar oči kažejo, ali kdo ve, kak pa je tale most, po katerem treba iti gori v ladijo? Bog pravi: Če je nesel most slona in druge težke živali, se menda tudi pod tábo ne bo podrl. Pa če ne verjameš, potiplji s sprednjimi nogami, pa se boš sam prepričal, kako trdne so mostnice in tudi podpore. Osel zagodrnja: Mostnice in podpore naj so trdne, kolikor hočejo, meni se pa vendarle tako zdi, če se dam zapreti v ladijo, da bom poginil. Bog ga nagovarja še enkrat in mu reče: Ne bodi tako uporen! Saj te bom skrbno pazil in varoval, da ne boš zgubil ne ene dlake, nikaar življenja! Osel se odreže: Jaz ne grem pa ne grem. Rajši se dam ubiti. Bog se je naveličal modrijana poučevati. Nejevoljen veli: En osel več ali menj notri, kaj za to! Potem zapre ladiji vrata in voda začne prihajati. Osel je bil kmali ves moker in zdaj bi bil šel rad v ladijo ali je bilo prepozno. Plaval je do bližnjega griča, z griča do visoke gore ali voda je zalila tudi gorò, pa je trebalo spet dalje plavati. Strašno je rigal, se pehal in premetaval po valovih, ki so zagrnili tudi najvišje hribe. Bog je hotel oslovski rod ohraniti, zato ni dal poginiti plavajočemu oslu. Ali ko

se je voda spet odtekla, bil je od straha, truda in lakote tako zbeگان, da je ostal popolnoma brez uma in je zarodil tudi brezumne naslednike. Od vednega riganja mu je grlo tako ohripelo, da dela zdaj njegov grdi glas vsakemu živemu ušesu strah in bolečine.

Opazka. V prvotnej podobi je prišla ta basen med ljud iz ust črmošnjiškega župnika g. Holmarja. Ko se je podpisovala zaupnica papežu Piju IX., nagovarjal je kakor drugi duhovni tudi on svoje župljane, da bi se podpisali. Kočevarji pa so se branili in rekli, da to podpisovanje ne pomeni nič dobrega, prišle bodo zaradi njega vojske, višje štibre ali pa kake druge nadloge, nekaj gotovo. Zastonj jim je g. Holmar dokazoval, da se ničesar ni bati, podpisi da ne pomenijo nič drugega kakor udanost rimskej stolici in voljo zvestih katoličanov razveseliti žalostno srce svojega cerkvenega poglavarja. Ko niso nič zdale ne nauki in dokazi, ne opomini in prošnje, prijel je nejevoljni gospod svoje župljane s prižnice, primerjaje jih oslu, ki se je branil kakor oni z vsakovrstnimi praznimi pomiselki in izgovori, izpolniti božjo voljo. Ta pridiga je naredila strašen šum v Črmošnjicah. Tudi po slovenskem obližji se je še tisto nedeljo zvedelo, kako v živo je zadel župnik Holmar svojo uporno čredo. V narodnih ustih pa se je Holmarjeva basen kmali predrugčila in dobila bistveno drug pomen in nauk. G. Holmar ni rekel, da je bil osel od konca najpametnejša žival in da je rezgetal po konjsko. Z besedami: „En osel več ali menj v ladiji — kaj za to!“ je končal svojo dobro priliko; kaj pa se je godilo z oslom pozneje, ni povedal nič in tudi ni mogel povedati, ker bi bila s tem njegova zabavljica zgubila ost in basen svoj namen. Narod je tedaj g. Holmarjevo priliko zasukal po svoje in jo dalje razvil. V tej novej obliki ne maha basen po nikomer (Črmošnjičanov še ne spomina), ampak nam pripoveduje povse drugo reč: kedaj, kako in zakaj je dobil osel tiste lastnosti, ki so mu pomogle do čudne slave, da služi zdaj za vzgled duševne toposti in neumnosti.

14. Brez koze Noe ne bi bil iznašel vina. Plezaje po rebri zašla je koza v skalovje in se namerila na trto, polno zrelega grozdja. Ko se je grozdja nazobala, začela je tako veselo sem ter tja poskakovati, da so se jej vse živali čudile, še bolj pa Noe. Šel je gledat, kaj je koza v skalovji našla in grozdje se je zdelo tudi njemu tako prijetno, da je presadil trto v položen breg in naredil sčasoma vinograd. Neprilično je bilo samo to, da se je grozdje po zimi tako brž

posušilo. Noe se domisli in ga zmečká. Sok dene v čisto posodo in počaka, dokler bi se pomladil. Tako je naredil prvo vino. Prav dobro se ve da ni bilo. Moral ga je sam piti, ženi in otrokom se je gnjusilo. Ker Noe vinu še ni poznal lastnosti, se je upijanil in ležal na planem nag, da so ga otroci videli in se mu smijali. Radi tega pohujšanja se žena tako ujezi, da ves vinograd poseka. Iz štorov pa so pognale drugo leto prelepe mladice in so rodile več grozdja in slajši sad kakor je vzrastel prejšnja leta. Noe namečka zopet vina in bilo je zdaj tako dobro, da so ga pili v slast tudi Noetova žena in otroci. Tako je ljudi vsak nekaj naučil: koza, da grozdje zobljejo, Noe, da delajo iz grozdja vino in Noetovka, da obrezujejo trtjè.

15. Babe so se naveličale žgati trske pa so rekle možem: Sezidajte nam turen, ki bo tako visok, da bo moči doseči nebeske zvezde. Bomo jih snele in z njimi svetile, ker gore lepše od trsák in jih ni treba zmirom užigati in utrinjati. Možje so jih debelo pogledali in djali: Ali ste se steple s pametjo, kaj ne vidite, kako visoko je do nebes? Babe pa so rekle: Postavite turen na óno visoko goro, na katero je hodá sedem dnij; od vrha do nebes ne more biti daleč. Možje so odgovorili: Hrib ni naš, ampak cesarjev. Babe se zaderó: Če nočete vi, ga bomo pa same od cesarja kupile. In babe so šle in vprašale cesarja, koliko hoče imeti za hrib? Cesar pravi: Denarja ne potrebujem, ali če mi pogodite tri uganke, dal vam bom za plačilo hrib. Babe se zasmeyejo: Le postavi te svoje uganke, ni zlodej, da jih ne bi pogodile. Kralj veli: „Kateri málin zmirom teče in ne potrebuje nikoli popravila?“ To je prva uganke. „Kaj je daljši ko človeška pamet?“ To vam je druga uganke. „Po katerej reči vsak hrepeni, če prav je nihče ne pozna?“ To vam je tretja uganke. Babe se na ves glas zakrohočejo: O cesar! kaj nam tako ujedljivo zabavljaš, da nam daješ take uganke? Málin, ki zmirom teče in ne potrebuje nikoli popravila, je naš babji jezik. Daljši ko naša kratka človeška pamet, so naši dolgi babji lasje. Tista reč, po katerej vsak hrepeni, če prav je nihče ne pozna, pa smo mi babe. Vsak dedec nas hoče imeti in vendar še nihče ni pogruntal našega zvičajnega srca. Cesar se začudi babam, da so tako dobro pogodile njegove uganke in jim podari zaželeni hrib. Hrib dobi ime „Babji-lon“, ker so ga prejele babe za lon ali plačilo svoje bistrumnosti. Možje splezajo na hrib in začno zidati turen. Kakor hribu reklo se je tudi turnu, da je babji-lonski ali bolj na kratko babilonski. Turen so

dozidali tako visoko, da so uže slišali peti nebeškega petelina. Bog pa se je razsrdil na človeški napuh in je zmešal ljudem govorico. Do takrat bil je na svetu samo eden jezik in eden narod. Ko se niso ljudje med sabo več razumeli, so se razšli in vsak rod si je našel drugo deželo in novo domovino.

16. Predno so se razšli narodi po širokem svetu, jih je Bog še enkrat zbral in vprašal vsakega, kak dar želi dobiti. Kranjec je rekel: Daj mi pridne roke, da si bom mogel pošteno svoj kruh služiti! Bog je pohvalil Kranjca za tako lepo prošnjo in mu rekel: Imel boš pridne roke, zato pa ti ne bo treba dobre zemlje; priden človek si povsod lahko kruh najde. Bog vpraša Hrovata, kaj bi on rad. Hrovat veli: Ne zameri, jaz sem rad, veš, nekako bolj nemaren in takó naj ostane tudi za naprej. Bog pravi: E pa dobro! Ker boš bolj nemaren, ti moram pa dati rodovito deželo in Kranjca za soseda, da ti bo hodil pomagat. Zdaj vpraša Bog Madžara in Madžar pravi: Meni se najbolj dobro godi, kadar sem umazan, kakor uže moje ime pove. *) Daj mi dovolj nesnage! Bog mu veli: Naj bo po tvojej volji! Dal bom tvojej zemlji toliko blata, da se boš lahko po njem valjal, kakor svinja. Potem vpraša Bog Nemca, kaj bi bilo njemu najljubše? Nemec odgovori: Jaz se najrajši eksceliram. Bog veli: Naj se ti želja izpolni! Ali da ti bo eksceliranje kaj koristilo, imel boš v svojej domačiji večne punte in vojske. Zdaj vpraša Bog Talijana. Talijan pravi: Jaz bi pa hotel zmirom kaj novega zidati. Bog veli: Dobro! Bodi tedaj zidar! Ali da ti dela nikoli ne bo zmanjkalo, se bo vse, kar boš sezidal, kmali spet podrlo in tako boš zidal lahko zmirom kaj novega. Bog vpraša Turka. Turek odgovori: Mene pa najbolj veseli, ljudi moriti. Bog pravi: Ne bom ti branil. Le mori jih ali drugi bodo morili tebe, ker si radovoljno ne bo dal nihče glave odrezati. Bog vpraša Francoza. Francoz pravi: Meni pa daj dosti Micik, da me bodo povsod rade imele, kamor bom prišel. Bog veli: Naj ti bo! Imel boš dosti lepih Micik, zaradi njih pa tudi dosti ostudnih boleznij, ki se bodo imenovala po tebi, zaljubljena prismoda! Bog vpraša Juda. Jud ga prosi za veliko denarja. Bog veli: Tudi tebi naj se želja izpolni — ali vedi, da bodo tvoji denarji smrdeli, da se te bodo ljudje uže od daleč bali in ogibali. Na zadnje vpraša Bog tudi cigana. Cigan pravi: Daj mi najprej čik, ker so mi usta tako suha, da ne morem govoriti. Cigan dobi čik in veli: Jaz, Gospod!

*) Naš narod veli: Mažar in zove tako tudi zamazanega človeka.

sem ponižna in dobra duša. Zase ne zahtevam nič ali te prosim na kolenih, da podeliš drugim ljudem še veliko več konj, kuretine in drugih dobrot, kakor pa si jih sami žele. Bog se zasmeje in veli ciganu: Oh, ti črni vran, le nikar se ne delaj tako lepega! Premoženja želiš drugim zato, ker se dá bogatinom več ukrasti kakor revežem. Ali ker sam ne boš nič imel, ti res ne bo družega kazalo, kakor da boš jemal drugim. Zastran mene delaj, kar hočeš ali to ti pa moram uže zanaprej prepovedati, da ne boš klical mene na pomoč, kadar ti bodo plesale po mršavej grbi batine.

17. Sveti Elija ni umrl. Brez smrtnih bolečin bil je premaknen z zemlje v podnebje. Kadar dirja v težkih, ognjenih kolih ali pa kadar jaha na bistrem konji sém ter tjà nad oblaki, takrat pravimo da grmi. Blisk so iskre, ki jih krešejo kopita njegovih vrancev ob modrem, jeklenem nebu; vihar puh dirjajočih konj; strele puščice, ki jih meče sv. Elija z nebes, kadar se bojuje s hudobnim duhom. Kadar se mu konji upehajo, uliva se curkoma njihov pot na zemljo, in ta pot imenujemo dež. Sveti Elija je stari, hrovaški ljubljenec ali mu izkazujejo visoko spoštovanje uže od nekedaj tudi naši dolenski Slovenci. Njemu je posvečena župna cerkev v Prečini pri Novem mestu in na najvišjem vrhunci Kukove gore ali Gorjancev do 4000 čevljev nad morjem stala je poleg cerkve sv. Jederti starodavna in staroslavna cerkev sv. Elije, v katerej so opravljali zedinjeni staroverci božjo službo v svojem krasnem, narodnem jeziku. Ta božja hrama sta zdaj oba podrtá in razsuta, ali večkrat, sosebnó v kvaterne večere, vidijo ljudje leteti svetinje znad Gorjancev proti Prečini in iz Prečine spet nazaj na Gorjance. Tod se vozi in jaha tudi najrajši sv. Elija, zato ni nikjer na vsem Dolenjskem toliko neviht in gromonosnih viharjev kakor v obližji tega pota, mej lukenjskim gradom, Grčevjem in podgorskim Gaberjem. — O vremenskih prikazkih pa imajo Dolenci še razne druge misli in pravljice. Grom znatrajo kakor tudi drugi Slovenci za neposredni glas božji, za božje karanje. O predrznem človeku se veli, da se ne boji niti grmečega Boga. Ravno tako se čuje, da je blisk jezni pogled razžaljenega Boga. Nekateri izreki pa so bolj podobni šali kakor kakemu verskemu nazoru. Taki so n. pr. „Sveti Elija pljuje“ (kadar gre redek pa debel dež) „oblak kokodaka“ (če grmi brez dežja). „Nedolžni otročiči so iztresli čuker“ (drobna toča). „V nebesih se tajajo vode, pa pada na zemljo led“ (debela toča). „V nebesih lupijo debel česen“ (debel sneg). „V nebesih

strižejo ovce pa padajo na zemljo kosmine“ (sneg). Pohleven dež so solze Matere božje zaradi grešnikov. Burja je zato tako mrzla, ker jej povsod zapirajo, da se ne more nikjer pogreti. Sneg se joka (taja). Oblaki so nebeška žolca. Oblaki so graja, kamor v nebesih perilo obešajo. Kedar je zima brez snega, se govori, da ga je pojedel otrok, ki se je ravno takrat rodil, ko je začel sneg padati itd.

(Dalje prihodnjič.)

Materi.

Zložil Anton Koder.

 mati mi predraga, mati zlata,
 Ne morem se navaditi spomina,
 Da črne zemlje krije te globina,
 Za táboj so zaprta groba vrata.

Izgubil sem prijatlja, sestro, brata,
 Ljubezni krive znam te, bolečina!
 Prognancu je zaprta domovina,
 Mi zadnji up zagrebla je lopata.

A tvoja še podoba, mati mila!
 Na poti mračne zvesto meni sije,
 Le tebe duša ni še pozabila.

Le ti si zvezda, ki je dan ne skrije,
 Saj ti samó si, mati, me ljubila,
 Brez tebe ni mirú, ni domačije.

Čudna izprememba.

Zložil Jos. Cimperman.

Čudno res godi se z menoj,
 Ves sem nekako izpremenjen,
 Človek nedavno vesel, iskren,
 Žijem v razprtji zdaj sam s soboj.

Ljubil umetelnost prej, učenost
 V knjigah, listinah tíčal sem,
 Vsega se zdaj naveličal sem,
 Nična zdí se mi kujige modróst.

Vinski jaz prej veseli brát,
 Praznil sem z veseljaci bokál,
 Šálil se z njimi in smijál,
 Zdaj samotár sem pust in osát.

Mikala tudi prejšnji me čas
 Déklic je lepóta in žen,
 Zdaj se nosim kakor lesén,
 Zopern mi vsak je ženski obraz.

Rad in pogosto sedévam domá,
 Bedo svojo premišlja moj duh,
 In ko slonévam ném in gluh,
 Sólza mi često v okó priigrá.

Tožnost ima v ljubezni izvòr,
 Ki mi brez upa zánjo gori
 In mi v srci trpečem netí
 Dan za dnevom hujši razpòr.

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

IV.

(Dalje.)

Ali kontesa ni povabila pred njegovim pogledom očij.
 „Sedaj poslušaj, Egon! kaj ti bodem še povedala! V tem trenutku se védeš, kot bi bil Bog si ga vedi kak tiran, pred katerim se uklanjajo, vse ženske. Prej je bilo tvoje govorjenje — fraza, a sedaj je tvoje vedénje — fraza. Moj Bog, grof Egon, ali še toliko o sebi ne veste, da pri vseh svojih pretepih in dvobojih némate prav nikake energije!“

Kri mu je zakipela v glavo.

„Nikake energije! Serafina! To je ostra beseda! Tvoje srce torej hrepeni po energiji in ti si morda še tako dete, da se ti vsako noč sanja, da si kraljičina v pravljici, in da te vsako noč prihaja reševati energičen knez iz oblasti kakega hudobnega čarovnika! Uboga kraljičina!“

Takoj so se mu pomirili valovi jeze in dejal je z mirnim glasom:

„No, pa da bodeš videla, sestričina Serafina, da imam tudi nekoliko energije, povem ti mirno, priljudno, ponižno in nekoliko trenutkov prej, kot se bo stvar izvršila, da bodem takoj sedaj poljubil tisto jutranjo zoro na tvojem lici, ali če hočeš še bolj poetične podobe, da bodem poljubil, tisto pomladansko cvetje, katero se je razcvetelo na tvojem obrazku!“

„Egon!“ vskliknila je srdito. Ali kakor blisk je bil pri njej. Uže jo je bil objel, in uže je hotel poljubiti njeno lice, — kar mu nekdo položi roko na ramo. Plašno je odskočil od dekleta, ter se jezno obrnil po človeku, ki ga je iztaknil v tako čudnem položaji. Ta človek pa je bil baron Konstantin iz Struge! Kontesi je šinila kri v obraz, da ni vedela, kaj bi počela. Grof Egon pa si je pomagal s sarkazmom.

„Kdo je ta mladi mož, Serafina?“ vprašal je impertinentno.
 „Gotovo kak učitelj iz obližja?“

Baron pa se ni raztogotil.

„Čemu učitelj?“ odgovoril je mrzlo. „Da človek ve, kako se mu je vēsti slabotnej ženski nasproti, ni treba, da je ravno učitelj! Kontesa, v dolu se zbira družba, morda dovoljujete, da vas spremim tija? Videti je, da mladi ta gospod ni varen spremljevalec mlademu dekletu!“

„Gospod!“ raztogotil se je grof Egon, „gospod! kdo Vam daje pravico z manoj na tak način govoriti! Jaz sem Egon grof...“

Imenoval je plemenito svoje ime.

„In jaz sem Konstantin baron iz Struge. Sedaj, ko sva se seznanila, pa menim, da je čas, da se ločiva. Kontesa!“

Stopal je po poti navzdol. Rudeča kakor roža stala je pri strani. A ko je storil prvi korak, bila je takoj tik njega. Govoriti ni mogla in bala se ga je tudi. Ali pri Egonu bi ne bila ostala za vse življenje ne. Srdila pa se je vendar, da je ravno ta baron, ta tujec moral jo videti v takem položaji! In kako jo je gledal, skoraj očitajoče, kakor da bi bila ona kaj zakrivala! Tudi baron ni govoril, in nikdar se ni ozrl po njej. Sedaj pa sedaj je odtrgal list na grmovji pri poti ter ga zmel mej prsti. —

„Tu se zavijete okrog hriba in pred saboj imate svojo družbo! Jaz moram nazaj! Tu gori je padel kmet z drevesa, ter si zlomil roko! Poklicali so me! Mudi se mi torej!“

Lahno se je priklonil. Tudi kontesa je hladno nagnila svojo glavico. Ali izpregovorila ni besedice hvale. V njenej aristokratične duši je zakipelo! Potomec stare plemenitaške hiše, a sedaj lazi po umazanih kočah, ter streže umazanim kmetom! In sedaj srdila se je še bolj, da jo je moral ravno ta človek iztakniti v takem položaji!

Odhitela je navzdol. Kjer se je steza zavila okrog hriba, obrnila se je še jedenkrat. Baron je hitro stopal navpik in visoka njegova postava se je ostro črtala od zelenja. Potem pa se je izpustila v dol, ter vsa spehana prihitila k družbi. Povpraševali so jo po Egonu. Dejala je, da pride za njo, ter diplomatično prikriila notranjo razburjenost.

Baron Konstantin pa je v tem prišel do mesta, kjer je bil poprej motil grofa Egona v njegovej energiji. Ta je hodil po stezi sem in tija, pestil roki ter govoril poluglasno. Imel je zavest, da je srdito razžaljen, tako razžaljen, da se mora preliti nekaj krvi.

„Dobro, da pridete,“ rekel je jezno ugledavši barona. „Pričakoval sem, da se povrnete! Ker to veste sami, da stvar tako končana ni! Razžalili ste me na mojej časti, in sedaj je nama odprta le jedna pot. Upam, da veste, kaj hočem, gospod baron!“

Mirno je odgovoril baron:

„Vi hočete imeti svoj roman! Ali povedati Vam moram, grof, da na mojej strani ni nikacega uzroka, da bi Vam storil to veselje!“

Vsedel se je na hrastov obrobek tik steze, ter nadaljeval:

„To se Vam bode čudno dozdevalo! Vi ste brez dvombe iz stare rodovine, in tisto dobro, katero je storil morda prvi Vaših prednikov, uživata Vi še sedaj. To dobro so zivali uže tudi vsi Vaši predniki, tako da je sedaj uže preplačano na stotero načinov. Vidite, na plemenitaštvo jaz ne dam ničesar in kot zdravniku mi je znano, da se po plemenitaških žilah pretaka ravno tista kri, kakor po žilah beračevih. Morda še slabejša! Da je bil moj oče baron, ni moja krivda. Ali zavoljo tega nímam vzroka, da bi z Vami šel na dvoboj! Kot zdravnik tudi vem, kako draga mašinarija je to, kar imenujemo človeško telo, in koliko inteligencije je morala napeti priroda, ko je pognala plemenito to rastlino! In kaj sem Vam napravil tacega! Tu napadate dekleta, kakor kmet svojo ljubo, ter jo pred vsem svetom hočete poljubiti, kakor se poljubuje pastarica na paši! A sedaj pravite: moja čast je žaljena! Čast! Ako je Vaša čast privezana na tako malenkost, potem je kakor kaplja na listu in vsaka sapica jo mora otresti. Jaz imam boljše pojme o svojej časti in Vaša prijatelja trgala bodeta brez vspeha podplate, če se hočeta potruditi v raztrgano mojo baronijo! Dobro jutro, gospod grof! Tam gori je padel umazan kmet z drevesa in si zlomil roko. Sedaj so me poklicali, da mu jo uravnam. Mudi se mi torej! Z Bogom!“

Vstal je ter urno odšel. Grof pa je strmeč gledal za njim. Tako hitro je govoril, da mu ni mogel v besedo seči. In to, kar je govoril, bilo je tako čudno, tako silovito, da je Egonu pretreslo vse možgane. Sklenil je roki ter dejal:

„Moj Bog — in to je baron!“

Glasno se je zasmijal:

„Kakor psa ga premlatim, kjer ga prvič zalazim! Kakor psa!“

V.

Ach nur ein Herz, nichts weiter, wird zerrieben,
Ein Leben nur, nichts weiter, wird zerplittert; —
Sonst Alles geht wie vor, so nachher wieder.

Friedrich Rückert.

Drugi dan po lovu, popoldne, sedeli so baron Bontoux, viteza Trda, oče in sin, ter grof Egon v senci pod košatim kostanjem. Ženstvo z blaznim baronom Nebelbergom šlo je na obisk v Strmolski grad k ondotnjemu grofu. Lindenholz pa je risal v gozdu.

Srebali so črno kavo in pušili drage cigare, da se je dima aromatični duh razširjal po senci.

„Prijatelji,“ izpregovoril je baron Bontoux, „prijatelji, dragi mi prijatelji, ali ne čutite ničesar?“

„Kaj naj bi čutili,“ odgovoril je grof Egon, „če ne neovrželjive resnice, da si ti silno dolgočasen človek, moj dragi!“

„Vidiš, duša,“ dejal je baron dobrovoljno, „ti si ta čas, kar sva tukaj, napravil uže toliko vodenih dovtipov, da bi ta reka preplula otok in grad, če jih izpustiš v njo. Ali vendar, prijatelji, ali ničesar ne čutite?“

Zaspano je pogledal po vrsti vse.

„Ali v istini ničesar ne čutiš, trdi moj vitez, in Vi, mladi sodnik, in ti slabi vojak, ki se kličeš za grofa Egona? Pri vseh bogovih ali ničesar ne čutite?“

Zviral se je po stolu, puhn timer skozi nosnici in raztegnil roki.

„Moj Bog, ali ne čutite, da postaja to življenje dolgočasno, dvakrat dolgočasno!“

„Popihaj jo čez gore! No pa ti morda gospa še ni poslala mesečne plače?“ vprašal je vitez Trd hudobno.

„Koščena duša! ne vtikaj se v zakonske moje razmere! Oj to so bili drugačni časi, ko je grof Milan še živel!“

„In kakšni so bili časi tedaj?“ oglasil se je sin, vitez Trd.

„Dobri časi, pravim vam, dobri časi! Ali jaz sem žejen in ženstva ni doma! Take priložnosti še ni bilo, gospodje! Ad pocula!“

Grof Egon je pozvonil, ter slugi, ki je po peščenej stezi ročno prihitel, ukazal, da naj prinese vina. Pričeli so piti in pili so mnogo.

„In kako je bilo tedaj, ko je grof Milan še živel?“ vprašal je sedaj tudi stari vitez Trd. Bil je radoveden kakor ženska.

„Dobri časi so bili tedaj, prijatelj, in vsak trenutek moraš obžalovati, da nisi grel takrat starih svojih kostij na tem Otoku!“

„Nisva se rada imela!“ odgovoril je oni kislo.

„Saj pa ti, predragi mi vitez, tudi nisi človek, ki bi se prilegal takemu duhu, kakor je bil grof Milan.“ In baron Bontoux je lahko zžil kupo vina v svoje grlo.

„Mene pa je rad imel! In vsako spomlad, kadar mu je gospa grofinja delala skrbi, popihala sva jo tu sem. (Vso čast, naše grofinji! Ali v zakonu, gospôda, imela je svoje težave! Saj me umete vsi, kaj hočem povedati! Imela je svoje težave! —)“

„Kakor jih ima, recimo, tvoja gospa!“ oglasil se je grof Egon.

„Tudi dobro, kakor jih ima, recimo, moja gospa. Ali grofinja Ana imela je svoje težave, in mučila je grofa Milana z ljubosumnostjo, in z enakimi nadlogami. Kadar pa je bila presitna (odpustite mi ta izraz, gospodje!) splazila sva se tam gori po zavutih stopnicah v stolp v tisto malo čumnato in vina sva si dala prinesiti in pila sva, in potopila v sladko to morje vse skrbi! Oj, to so bili časi!“

Leno se je naslonil v stol, gledal proti nebu, in izpuščal oblake iz ust.

„In kako je bilo s tisto „ljubeznijo?“ povprašal je Egon. „Kako je tisto vse prišlo? Ti bodeš brez dvombe kaj gotovega vedel? Saj smo mej šabo, in taka stvar se rada posluša!“

„Aha, tista ljubezen! tista ljubezen!“ jecal je baron, ki so mu vinske moči uže bile stopile v možgane. „Tudi tisto vem. Ubogi Milan! Prišlo je vse, kakor huda ura, hitro, nepričakovano! Moj Bog, kaj pa da vem!“

Zalil si je vina v grlo. Drugi pa so radovedno napeli obraze.

„Prišlo je kakor nevihta, hipoma in nepričakovano! V spomladi je bilo. In kljunjači so se ravno povračevali z juga. Lep lov je bil! Milan je imel nekega lisastega psa, ki vam je stal kakor kip. In nos je imela tista žival, gospodje, nos, da je uže na sto korakov čutila perutnino! Dobra, krasna, lepega denarja vredna žival vam je bila!“

„Vraga! pusti psa pri miru in povej, kako je prišlo potem!“ ujezil se je grof Egon.

„Počakaj in ne jezi se! Kljunjače sva hotela streljati, ter lazila tam po olšji proti Strugi. Po gozdnej stezi pa je nama prišla nasproti gospica iz Struge. Kakor gozdna vila je bila. V roki je

nosila širok svoj slamnik, v lasé pa si je bila vpletla divjo belorudečo rožo. Kakor srna je plašno zrla na naju. Čez nežni obrazek se jej je razlila divna rudečica, da vam je bila nebeško krasna v svojej nedolžnej lepoti. No, saj veste, jaz sem človek, ki je uže od nekđaj pazil, da si je ohranil zakonsko svojo zvestobo! Ali toliko vam pa uže povem, da mi je tedaj poželjenje preplulo vse žile! In tudi grof Milan se je zagledal v njo, vsa duša mu je silila iz plamtečih očij. V istem trenutku ga je zadela usoda! Uže v istem trenutku bil je izgubljen, in odprlo se je brezno, ki ga je požrlo potem! Vse je trepetalo po njem! A bil je kavalir, rojen kavalir, pravim vam in ženskam nasproti vědel se kakor med in cvetje. Takoj je predstavil mene za grofa otoškega, in sebe ne vem uže na kako ime. V trenutku smo bili v živem razgovoru. In če ste poznali grofa Milana, tako veste, kako je govoril, kadar je hotel ženskej dopasti! Vse se je lesketalo in bliskalo; dovtip je hitel za dovtipom, tako da je dekle, prišedše tedaj ravno iz samostana, z mokrimi očmi zrló v njega, ter vidno sesalo v sé vsako njegovo besedo. Pri ločitvi pa jej je poljubil belo ročico, ki se je, in jaz sem to dobro videl, tresla v njegovej. Lazila sva potem po gozdu okrog. Kljunjači so frfotali pred nama, ali streljala jih nisva. „To je ženska! Bontoux! ali si videl, kaka ženska je to!“ Tako je zdihoval v jedno mer. Končno pa se je vlegel v travo, vrgel puško od sebe, ter tiščal razbeljeni obraz v ruščo in dejal obupno: „Moj Bog, kaj bode sedaj! kaj bode iz tega!“ Od tistega dne pa je sam zahajal na kljunjače in mene puščal doma. A potem se je udal romantičnej tistej ljubezni s pregrešno strastjo. Vse dobro potrla je ta strast v njem! Pozabil je svoje žene, pozabil svojega otroka! Nekoliko tednov pozneje prišel je nekega dne v mraku domov. Prihitel mi je v sobo, ter hodil nemirno po njej. Potem pa ga je zavest revnega življenja pretresla, omahnil je na stol, ter zaječal: „Priatelj, poglej me in pluvaj mi v obraz! Tako nesramne in zavržene kreature ni pod božjim solncem, kakor sem jaz!“ In stokal je in pravim vam resnico, da se je raztajal kakor otroče. Hotel se je umoriti samega sebe. Ali sè sveta ni mogel, zavoljo tistega otroka ni mogel! In ne zavoljo tiste ljubezni! Ali taki smo, taki smo vsi! No, drugo pa veste vse. Saj se je umazano tisto perilo pralo po časopisih, da je stvar se zvedela povsod. Bil je dober človek, dober človek! ali strast in ženska sta naši večni pogubi! Sedaj pa pijmo, gospodje!“

„Taka je naša usoda! Kaj bi bilo, če bi ne zorelo vino na svetu!“ pristavil je melanholično, ter si nalil kupo.

„Škoda, da nisem poznal tega moža!“ vskliknil je vitez Rudolf. „Večkrat sem uže čul govoriti o njegovej osobi in žalostna mu usoda zavila je spomin njegov v blesk vabilne romantike!“

„Kaj Vi grofa Milana niste poznali?“ vprašal je Bontoux.

„Nikdar ga nisem videl! Tedaj, ko se je umoril, bil sem ravno na univerzi,“ odgovoril je oni rahlo. „Gotovo je bil lep človek, če je tako vplival na ženstvo!“

„Čakajte!“ in baron je izvlekel umazano svojo listnico in iz nje še bolj umazano staro podobo grofovo. „Tu ga vidite! Tak je bil. Vino je rad pil! In ženske je rad imel! Vino, ženske in mene! Bog naj blagoslovi njegov spomin!“

„Vino, ženske in tebe!“ vpil je grof Egon. „Ti si brez dvombe najslabši mej to trojico! Ej, pa so ga pozneje tudi iz vode potegnili! Bolje bi bilo revežu, da ni pil vina, in da ni rad imel žensk! Na vsak način pa bi bil bolje storil, da tebe, baron Bontoux, ni poznal nikdar!“

„In da je bil tvoj sorodnik, preljubi mi grof, je tudi obžaloval, in da te je tako poznal, kakor te poznam jaz, bil bi to še bolj obžaloval! Sedaj pa pijmo!“

Baron Bontoux se je po teh besedah zopet mirno naslonil v stol; drugi pa so pozabili nekdanjega nesrečnega gospodarja otoškega, in govorili o konjih, o ženskah, uganjali šale, satirično se zbadali, alj končno vendar bili veseli.

Samo baron je molčal, risal s peto črte po pesku, sesvalkal si cigareto za cigareto, ter kadil skozi nosnici in usta. Ko pa se je mož z razbeljenimi svojimi možgani prilično s svojim obrazom obrnil po vrtni stezi, ki je vodila od mosta sem, postavil se je nehoté na tanki svoji nogi, ter izpustil izmej zob robato kletvico. Vsa družba se je ozrla po stezi. Ondu je počasi, kakor v sanjah, stopala baronesa Zora iz Struge. Dolge lase je imela čez tilnik izpuščene in samo z modrim trakom prevezane. Na bledem obrazu pa jej je čepel zopet tisti dobrovoljni smeh. Z mrtvim svojim pogledom premerila je pivsko družbo, ter počasi pristopila k mizi.

„Baronesa!“ vskliknil je pijani Bontoux, „srečen bodem, če se še spominamote mojega obraza! Tu pa Vam predstavljam izvrstno

družbo! Grof Egon . . ., viteza Trda, oče in sin! In jaz sem baron Bontoux, Jurij baron Bontoux!“

Gospodje so bili uže toliko pijani, da niso čutili neprijetnega svojega položaja.

Gospica opazovala je nekaj časa baronov obraz in potem vprašala:

„In kje je Serafina? kje Lucija? K njima sem prišla in doma sem ušla. Bog ve, če se bo srdil brat Konštantin?“

Takoj se je zamislila, ter zrla pred se, kakor bi jo močno skrbelo, če bi se srdil brat Konštantin. A hipoma je zopet pozabila vse. Pristopila je h grofu. Tik njega na mizi je ležala podoba grofa Milana, katero je bil baron pozabil spraviti. Razširile so se jej oči. Nepremakljivo je stala nekaj časa, kakor Nioba v kamen izpremenjena. Kri jej je zalila obraz. Smehljaj krog ustnic je izginil. S tresočo roko je segla po podobi. Bliže jo je prinesla očem — a potem se jej je kakor zarja razširilo čez obraz in morda so se jej tedaj razklenile teme, v katere je bila zavita njena glavica.

„Milan!“ vzdihnila je zareče.

„Da, to je grof Milan, baronesa!““ odgovoril je Egon, tik nje sedeč.

„In kdaj bode prišel!“ vprašala je hlastno.

„Prišel! Menim, da nikdar, baronesa!““ odgovoril je oni brezsrčno.

„Nikdar! nikdar! Oj tega Vi ne veste! Brat Konštantin pravi, da pride gotovo!“

„Vaš brat Konštantin je bojzljivec in če to pravi, tudi laže!““

Grof Egon se je v vojaškeje svojeje naravi očitno kratkočasil z ubogo stvarjo, koprnečo pred njim.

„In kako, da ne pride?“ vprašala je še, ter s strahom in grozo uprla svoj pogled v grofa.

„Ker je mrtev! ha! ha!““

„Mrtev! In v zemljo zakopan!“

Oslabeli sta jej nogi, tako da se je zgrudila na kolena. Ali takoj je z divjim krohotom planila kvišku, ter glasno govoreč odhitela po stezi.

„No, to bode denes baronu Konštantinu napravila litanije!“

S silo se je smijal grof Egon. A drugi se niso smijali in vsi so čutili, da je bila to neusmiljena in neolikana šala. In grof Egon

je morda tudi sam to čutil, in vinske njegove možgane vsiliti se je hotelo kesanje.

Ali z vinom je je preplul. Vsem pa se je nekako dolgočasno zdelo in vino jim več ni teklo. Vstali so, ter se razšli.

* * *

Dva dni pozneje sprehajala se je grajska gospoda po vrtu pozno v noč. Slavci so peli po grmovji in mrčes se oglašal iz vinogradov od vseh strani. Kontesa Serafina in grof Egon, zopet sprijaznena, hodila sta po samotnih stezah, in pravil jej je vse dovtipe, katere je le kdaj čul. Končno sta stopila na teraso, na severnej strani otoka, od kodar se je krasno videlo po vodi. Luna je bila ravno kar priveslala izza hribovja in zvezda pri zvezdi se je utrinjala na jasnem oboku.

Z radostjo sta zrla po vodi, ki se je kakor kača izgubljala v temi.

Tedaj pa je kontesa Serafina lahno vskliknila in s strahom segla po roki svojega spremljevalca. Grofu Egonu pa je hotela zastati kri po žilah.

Ravno pod teraso rastle je vrbovo grmovje v vodi. K njemu pa so bili valovi pripluli mrtvo žensko truplo. Bela obleka se je tesno prijemala njenih udov, lasje pa so plavali kakor zagrinjalo okrog nje. Roki je tiščala skrčeni čez prsi. Kadar pa so valovi plusknili, tedaj se je vselej prikazal blede obrazek iz vode. Bila je baronesa Zora!

Ko so jo prinesli iz vode, dobili so v skrčenej ročici ostanke podobi, ki je nekdanj kazala obličje grofa Milana.

Smrt je bila nepričakovano udarila s koščeno svojo pestjo v veselo družbo na Otoku. Kakor listje v piši razpršila se je takoj in hipoma je bil grad zapuščen, prazen in miren. Na vse strani so se razšli. Baronico Zoro pa so položili v zemljo — in njen spomin se je tudi pozabil. —

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Ta Popovičeva knjiga (erstes Probestück vermischter Untersuchungen) izreka sodbo o Roschmannovej „Veldideni“. Poslušajmo, kaj nam o svojem delu pripoveduje sam Popovič v spisu: „Untersuchungen vom Meere“ na 36. strani: „da spis ni cel, tega je kriv neki razlog, kateri nikomur družemu ne more biti zanimiv. O tej priliki javno prosim gospoda licent. Roschmanna, pisatelja zgôraj povédane „Veldidene“, počakati še nekaj časa, dokler ne bodem v Lipsku; takisto prosim tudi vseh ostalih radovednih gospodov učenjakov v Inspruku, kateri so se doslej zaman trudili, da bi moja knjiga prišla poprej na dan. Tudi pričujočega spisa nisem mogel objaviti ni tam, kder je bil zdelan, ni tedaj, kadar je bil odmjénjen priti mej ljúdi. A kaj pomaga tožba? Zatorej hočem molčati. Naj mi g. Roschmann veruje, da je njemu zaman bil ves trud, uganoti pisatelja, kateri je pretresal njega delo.*) Jaz nisem rojenjá iz Avgsburške zemlje, niti sem óne vere, ki ima svoje ime od tega mesta. Moja domovina mi prepoveduje, držati se te vere zakónov; zatorej ne morem biti Avgsburške občine pošten občán, a kako li bodem nje učitelj? Isto vero imam, katera v gosp. Roschmanna domovini vlada; neduhovnik sem, kakor je on; obá sva pokorna iste premilostivej gospé; samó ta razloček je mej nama, da on živi v obflej časti in službi, ter da zatorej nahaja svojim delom večjo novčno pomoč, nego li jaz; kajti moje sreče nit je neka samoglava ženska tako umétalno zamotála, da sem še vselej dozdej odšel s praznima rokama vrhu vseh svojih ponižnih, če tudi res le malih prošenj, — neka ženska, velím, katera stoji časi na opotočnej krogli, časi na kolesi, z obema rokama na sapo držèč razpéto jadro. A ker ne morem vzkliknoti z Virgilijem: „o Meliboe, deus nobis haec otia fecit!“ take sreče mnogo let zamán iskavši po štirskej in avstrijskej zemlji okolo visokih in bogatih gospodov, zategadelj sem zdaj sam svoj Mecená. Moji Rezenski

*) Popovičeva recenzija je bila na svitlo prišla bez pisateljevega imena.

prijatelji vedé, kakó sem to narédil. Gospodu Roschmannu napósled pripovedujem odkrito, da me nihče ní izpodbudil, mnénje mu ometati. Jaz ne znam ni njega, ni prijateljev mu, ni ostalih ljudj v Inspruku, kar jih je drugače mislečih, nego li on. V začetku zadnje vzpomladi nahódoma vzprimem njega delo ‚de Veldidena‘. Knjigo pročitavši zasledím mršave razloge v nje mislih ter ob enem zapazim, kakó se gospod pisatelj vender le raduje in šepíri. Samó to me je vzbudilo, da sem se poprijél spisa, v katerem se takó navdušeno borím za resnico, kakor on za svojo domovino. — Roschmann toli hrepení, moje opómnje o ‚Veldideni‘ videti natisnene, da mi obeta in ponuja tudi papír, na katerem bi njih zadnja polovica prišla v dézel, kajti slišati je utegno, da mi je delo ustavilo samó to, ker ní bilo papirja. Njega ponudbo vzprijemljem rad, zlasti če ga vanjo krécjajo taki razlogi, kakeršni darežljive pospešnike učenih knjig često izpodbujajo samo zató, ker želé, s tem se dokopati mecenskega imena. Bodi si ta ali ón slučaj, kateri poprej ali poznéje mej ljúdi prinese moje malo iziskavanje o dozdvévanem retskem stolnem gradu ‚Veldideni‘, jaz samó želim, da bi g. Roschmann bil zadovoljen, kadar ta knjiga pride vsa na dan, ter da se ne bi kesal, kà je njé zapoznólega konca želel tako hrepeneče.“

Zdaj so Popoviča vabili v Benetke za tajnika avstrijskega poslanstva; a te službe ní hotel, nego odšel v Lipsk. Ob tej dobi je zopet bez očitega pisateljevega imena v dézel prišla Popovičeva, v mojem spisu često imenovana knjiga: „Untersuchungen vom Meere“. Sprožilo jo je bilo nemškega profesorja Schwarza delo: „De columnis Herculis“. Treba se mi zdi, postaviti semkaj te njega slavne knjige ves náслов, kateri je tak: „Untersuchungen vom Meere, die auf Veranlassung einer Schrift, ‚De columnis Herculis‘, welche der hochberühmte Professor in Altorf, Herr Christ. Gottl. Schwarz, herausgegeben, nebst andern zu derselben gehörigen Anmerkungen, von einem Liebhaber der Naturlehre und der Philologie, vorgetragen werden. Frankfurt und Leipzig, 1750. 4°.“ — To knjigo našega rojaka so zeló hvalíle vse tedanje lepoznavske novine, ter Kopitar govóri, da se v njej druží Adelungova jezikoslovna učenost z Lessingovo živáhnostjo in dúševnim razprostranstvom. (Kopitars Kleinere Schriften, herausgegeben von Fr. Miklosich. I. Wien, 1857. na 121. str.) — Popovič je bil tudi v Lipsku takó gostoljubivo vxprijet, kakor poprej v Rezni. Profesor Kappe mu je dal stan in obed, a v

dvornega svétnika Menkeja hiži je svoje recenzije pisal v „Acta Eruditorum“, ter sosebo se je rad shajal z nemškim pésnikom Gellertom.

V Lipsku ní dolgo ostal, ker so mu ponujali dve službi: prvo v Monakovem, da bi uredoval tednik, ne davno začéni hoditi na svitlo, imenovan: „Auserlesene historische alte und neue Nachrichten von bayerischen Staatsmerkwürdigkeiten“, a drugo na Dunaji da bi za javnega učitelja nemškemu jeziku šel na vseučilišče in tudi na savójsko viteško akademijo. Najbolj ga je vabil Dunajski véliki vladika grof Trautson. Popovič ga je poslušal ter 1753. leta začel na Dunaji učiti.

Uže v Lipsku se je Popovič ozbiljno protívil Gottschedovem u jezikoznanskemu uku, in zató je imel zdaj mnogo boja z Gottschedovci, katerim se najgrše laži niso zdele pregrde, kadar so ga napadali in oklevetávali (opravljali). Popovič bi se v tej bédi ne bil vzdržal, da se niso našli moške, kateri so ga zagovarjali in v bezupnosti hrabrili ter mu dajali trdno zaslómbó. — Vlada mu je bila potem naročila, spisati visoko-nemško slovnico, katera je tudi res prišla mejljudi ter se imenovala: „Die nothwendigsten Anfangsgründe der teutschen Sprachkunst, zum Gebrauche der österreichischen Schulen ausgefertigt. (Wien, 1754.)“ A jedva je bilo na svitem prvih enajst pól, uže so ga jeli protivni Gottschedovci srdito sméšiti in se mu rogati po različnih knjižurah. Vender so njega delo priznale pravične slovstvene novine in tudi znanstvena društva, izmej katerih je dobival i častne diplome, kar ga je veselilo in izpodbólo, pričeto slovnico neutrudno prodolževati. A dokler je bila še v delu, dajal je vedno ob kratkem izpisavati iz nje vse najtehtovitejše stvari, ter na konci tega izpisa je s posebnimi besedami krepko od sebe pehál nezasluzene hurzke naskoke svojih protivnikov. (Wurzbach, Biographisches Lexikon).

O tej knjigi našega rojaka učeni Kopitar, ki mislimo da je taka déla znal presojeti, bez okolíša izréka, da Gottsched, tedanji Aristarh v Lipsku, v svojej slóvnici stóji poleg nje, kakor zeló siromašk možíček (macht eine armselige Figur). Kopitars Kleinere Schriften, na 122. str.

Popoviča je vrhu tega tudi vméstiti mej najduhovitejše, najbistroumnejše prirodoslovce ónega časa, v katerem je živel. Posebno rastlíne je znal, kakor nobeden njega vrstníkov, a niti ne sam véliki

Linné, kateri Popoviču nikakor ni ugajal. Svojih mislij naš vrli rojčak o tem ni zakrival, nego vsemu svétu na videži je tega še zdaj slavnega očaka rastlinoslovske védnosti nemilostivo grajal v svojej knjigi: „Untersuchungen vom Meere“, na 351. strani začeni, kder obširno ter neovržno dokazuje: 1) da je Linnéjev nauk o rastlinah z večine bez koristi; 2) da je očito kvarljiv, ker prelestivo (zapeljivo) mami ter časi izpodbija sam sebe; 3) da je tacih zmot krivo to, ker so njegovega uka načela svojeglava, sama sebe ometajoča ter osnovana po slabem vkusu; 4) da je Linné zakonodavec samó drugim, a da sebe od svojih zakonov osvobája, kakor kacega kneza ali kralja. Milo se stvorí človeku premišljajočemu, da Linnéja še zdaj obseva nesmrtna slava, a Popoviča da navadni ljudje nikdér ne imenuje mej prirodoslovci. Vender se temu ni čuditi, ker je Linné novo sistemo ustvaril, a Popovič te sisteme nedovršenost samó grajal, zaman iskaje prilike, svoje znanje sestaviti v celoto učenega dela.

Mej nemškimi jeziki je tega učenjaka mikalo osobito avstrijsko in štirsko narečje, ter poleg Popovičevih natisnenih knjig, v katerih se on ali o samem jezikoslovstvu bávi ali ga mej različne uke vpleta, nam lepoznavna zgodovina, razven drugih rokopisnih ostalin, tudi imenuje njega avstrijski idijotikon, ki ga hrani c. kr. dunajska dvorna knjižnica. Težko je razumeti, zakaj še do zdaj ni prišel na svitlo.

Koliko izvrstnega bi ta neutrudni, bistroumni mož bil vsega vkupe spisal, da ga ni takó zeló trla življenja téža! Nikdar se mu ni védlo, kakor je sam hotel. Kadar je utegnil delati, ni bilo telesne potrebščine, a kadar je imel, česar je potreboval, pa mu je v službi nestajalo časa. Vredno je poslušati, kakó sam o tem govori. Nemški profesor v Altdorfu, Ivan Heumann, ki se je bil pomúdil tudi na Dunaji, dal je namreč pozneje v tésk nekoliko tacih avstrijskih besed, katerih visoka nemščina ali néma ali jih drugače izreka. (Untersuchungen vom Meere, na 295. str.) O tej stvári Popovič takó vzdihuje: „izvéstno bi me gospod profesor Heumann ne bil prehitel v nabiranji avstrijskih besed, ker bi moje delo podobnejše bilo glosarju, ne li prostemu slóvníku, le da mi je naklonil kdo samó toliko pospešila, kolikor se ga neprešetim obédnim šútcem (Tischnarren) daje po teh deželah, v katerih sem hotel pisati. Uže mnogo let je minolo, kar sem razumel jezikoslovno korist, katero bi vsa nemška zemlja dobila od štirskega in avstrijskega slóvníka. Izrekel sem bil, da svoje male kreposti pretéhtavši čutim v sebi dovolj kremóna, te vrste delo zvršiti.“

Gottsched je to iz Saske dežele zvédel po necem velicem gospodu, mojem blagovoljnem račítelji, ter ménil, da hočem pisati némško slovnico; zategadelj me je v svojem odpisu rekel ozbiljno posvariti, naj bi se ne poprijemal praznega posla, ker je uže davno z veliko pridnostjo okončano vse, kar jaz mislim stóprav začenjati. Pazim naj, da se pred učenim svetom ne osmémim, kakor se je Dunajski gospod A—sperger in gospod M—ks v Légnici, katerima je njíju domače narečje bilo v tóliko zapreko, da nísta mogla nícesar sprétnega spisati v visokej nemščini. — Ako so bili učenjaki željni, uže poprej zvédeti te moje misli o svojstvu gornježémških jezikov nemških in o drugih jednakih stvaréh, katere bi jim bile morda pomogle, raziskavati še dalje, bodi jim o tej prilíki povedano, kdo je kriv, da ní tega nič prišlo na svítlo. Poprej sem bil še boječ; a zdaj smo učakali srečno dobo, v katerej gospod Gottsched javno razréka sam svoje nápačne misli, ki so ga še pred devetimi leti motile, kar se dostaje górenjih nemških jezikov. To razrékanje čítamo na predzadnjem in zadnjem stráni predgovora v prvem natisku njegove knjige: „Grundlegung einer deutschen Sprachkunst“. Vse to me hrabrí nemški pisati, če tudi sem se poródl na izkrajnjem južnem konci nemške zemlje mej planínami, katere gospod Gottsched sovraži, kar more. A čisto se mi je izpovedati in reči, da mi ní samó njegovo odvrácanje branilo delati, nego da je bila tudi še druga zapreka: nestajalo mi je neke zeló potrebne stvari, ki se imenuje hrana. Nikdér je ní bilo najti, ako tudi sem iskal male pomoči samó dveh lét. Mnozim bogatim in mogótnim gospodom sem zamán pripovedoval, kaj namérjam, ter se tudi ponujal v drugačne, jako potrebne pósle, na pr. lekarnicam dajati pravega bilja in pravih korenín. Povsod je bil jednak izgovor; povsod so mi veléli, ako hočem kruha, naj se primem take službe, ki je uže ustanovljena, ker nihče ne more postavljati novega redú samó zaradi mene; a po lekarnicah da ostani tudi v prihodnje vse takó, kakor je do zdaj bilo prav. Nespametno se je zdelo vsem, dve leti rediti človeka, kateri bi ne bil ní v glumača mej obedom, ni otrokom v učitelja, ni v pisarja, ni v kakšno drugačno rabo navadne vrste. Zató je bilo treba i to delo pehnoti od sebe, kakor sem tudi obilo drugih, deželi še koristnejših. Sam ob svojem nísem nícesar mogel, a lákoto umreti spet nísem hotel. Prinujen sem bil, napósled vender poslušati glasú, ki mi je uže dolgo zvéčal po ušesih: heu, fuge — — terras, fuge litus avarum!“ (Untersuchungen vom Meere, na 312. str.)

Malo ne vsak človek ima svojega sovražnika, ki se ga ne more nikakor otresti; a našemu rojaku je zaradi knjižnih prepisov Gottsched stopal dolgo na péto, o čemer nemška zgodovina lepoznavna malo ne molčí, a to le zatégadelj, ker oholemu Nemcu nič ní do Slovéna, bodi si kakor koli učen ter bistrumen. A vendar neko stvar pripovedujo tudi Nemci zdaj po vseh svojih večjih slóvníkih, namreč, da je Tevtonu besedo „Sternwarte“ poklónil Slovén Popovič, ki o tem v svojej knjigi: „Untersuchungen vom Meere“ na 89. stráni také piše: „einen Thurm, daraus jemand den Lauf der Sterne beobachtet, heisse ich eine Sternwarte“. Ta beseda je res vrlo dobro umišljena, in zato so se je ljudjé po vseh nemških deželah naglo poprijeli, ter znana je zdaj uže tudi vsacemu rokodelcu in prosjaku, a pozabila se je nekdanja latinska „observatorium“.

(Dalje prihodnjíc.)

R à k.

Spisal Fr. Erjavec.

(Dalje.)

Neuki svet ima pojma krí in rudeče také tesno zvezana, da si ne more misliti krví, ki ne bi bila rudeča. Taki ljudjé so uverjeni, da polž ali råk nema nič krví. Zato priprosti šaljivci pošiljajo nevedno deco kupovat polževe ali rakove krví in potem se ne morejo dosti načuditi otroškej lehkovernosti, zraven pa tudi svojej dozdevnej bistrumnosti in dovtipnosti. Ali kraj vsega tega je ta vera povsem kriva. Kakor sploh nobena žival ni mogoča brez krví, to je brez hranečega soka, tako tudi raku brez nje ni obstanka. Tudi njemu pripravlja želodec v zvezi z drugimi prebavili neko mezgo, katera se, iz črevesa vsrkana, potem v telesu izpremina v krí. Samo ka je račja krí bela, rekši, brez barve. Krí je tist vrelec, iz katerega žival zajema vse, česar potrebuje v vzdržavanje in službovanje vsacega posámičnega uda, in po njih vse celote. Da pa more krí ustrezati toli različnim zahtevam, ne zadostuje samo, da se vedno obnavlja po novej mezgi, prihajajočej iz prebavil, nego mora biti v neprestanej dotiki z zrakom. Iz njega vzprijema kislec in v zameno oddaja ogljenčevo kislino. Ta presnova se vrši vse vdilj, dokler je žival živa, in sicer dihanjem.

Pri najnižjih, večinoma v vodi živečih živalih opravlja ta posel telesna koža, vse popolneje ustrojene živali imajo pa za to opravilo posebna dihala.

Suhozemske živali — in tudi človek — dihajo s plučmi ali pa z (dúšnicami, povodne pa — tudi naš rák je mej njimi — večinoma sè skrgami.

Ako hočeš razgledati rakova dihala, vzemi škárjice in odstriži od (oklopa (kóša) ob stranéh spodnje krilo, ki seza malo ne do nog. Odstranivši odstrižene okrajke, ugledaš dosti prostorno duplino, v katero pa voda spredaj, zadaj in zdolaj lahko prihaja. V tej duplini je vse polno belih nitij, ki so v kosmiče zbrane in konci rakovih nog prirasle. Vseh pet parov pravih nog, in tudi zadnja dva para čeljustnih nožic nosita take kosmiče. To so skрге, rakova dihala. Tudi tebi, račji prijatelj, znani so ti kosmiči. Kadar razdevaš raka, potegneš jih z nogami vred izpod kóša in vedoč, da na njih ni kaj ugrizniti, posešaš samo sok iz njih, ter jih odložiš na stran z nožnim spletom vred. Kaj je to, in čemu je to, zarad tega te ni nikdar glava zabolela; zvest svojim načelom, ne brigaš se za kaj tacega. In vendar so ti pusti kosmiči jako umetna, pred vsem pa raku preimnitna naprava. Vánje pritaka rakova onemogla in iztrošena za daljno hranitev nesposobna krí, ter se tu sestaja in spaja s kislecem iz zraka, katerega ima vsaka voda kolikor toliko v sebi. Pred vsem je torej potrebno, da voda obliva skрге in da se ta voda kar najhitreje obnavlja.

V ta namen ima rák blizu ust neko posebno pripravo, ki skrbi, da redno pritaka nova voda k skrgam. Drugi par čeljustnih nožic ima namreč neko lopatičasto krpo, ki neprenehoma giblje sem ter tam ter pólje proti skrgam vodo, ki potem navzdol in navzad zopet odteka. Takó nastane v skržnej duplini vóden tok, ki je v tesnej zvezi z dihanjem.

Ker imaš škárjice pri rokah, skušaj ž njimi polagoma odločiti še hrbtni kos prsnega oklopa. Ako si pri tem delu nekoliko oprezen, odluči se tudi ta lupina in hipoma se ti odkrije rakovo drobnoje, kolikor ga ima, in po volji pregleduješ vse njega podrobnosti in tajnosti.

Vrečica spredaj v sredi tikoma nad usti je želodec, o katerem smo uže prej dovolj govorili. Vsebinsa te vrečice ni po tem, da bi

nas mogla posebno zanimati, najbolje storimo, ako ne drezamo dalje vánjo spominajoč se pesnikovih besed:

Človek naj gledati nikdar ne sili,
Kar so s temó mu bogovi pokrili!

Izlasti onemu, ki je nakanil privoščiti si kuhanega raka, svetujemo, da želodec pustí lepo na miru in ga odloží, kakor je, ker drugače bi mu podrobno raziskovanje utegnilo za zmirom pokvariti slast do rakov. V tem moramo pohvaliti našega račjega prijatelja, ki iz odprtega koša izvleče malopridno vrečico ter jo hladnokrvno odvrže, ne da bi dalje pregledaval ali tudi pozvedoval, kaj je v njej, ostalo vsebino pa slastno posreblje in do zadnje mrve z nožem postrže. S tem svojim umenjem se tudi ponoša in sicer ne malo, takó da človek ne vé, ali gleda z večjim pomilovanjem ali z večjim preziranjem na soseda, ki se poleg njega sedeč muči z rakom in ne vé, kaj se more in smé jesti in kaj ne, a napósled ostavi morebiti najslastnejše kosce.

Pa da vidimo, kaj ima rák poleg želodca še v svojem drobovji. Pred vsem nam pada v oči neka zele.kasto-rujava žlezasta tvarina, ki navadno veljá za jetra. Ta žleza zaslanja želodec od obéh strani in izpolnjuje večji del te dupline, prostirajoč se daleč navzad pod druge organe. Kakor pri višjih živalih jetra, pripravlja tudi ta žleza neki sok, ki se odceja v črevo, kjer pospešuje prebavo. Da so rakova jetra užitna, razumno je samo ob sebi.

Od želodca prek jeter navzad gredoč ustavi nam se oko malo ne v sredi telesne dupline pri treh belih krpicah. To so rakova plodíla, ki pa niso pri vseh rakih enaka, kakor nam je kot žrtev našega raziskovanja prišel v roke rak ali račica; kajti tudi te živali so po spolu lóčene in treba je njega in nje, samca in samice, da ne izmrje rod in koleno. Pri samci se iz treh belih zrnastih pločic izmátati dve dolgi beli cevčici, ki sta izpreviti kakor nit v klopci ter se končati in na ven odpirati na prvem členu petega nožnega para. Po teh belih nitkah valje lahko ločíš samca od samice, ki ima na tem mestu trókrp jajčnjak brez onih belih koncev. Jajca iz jajčnjaka prihajajo na dan po kratkem odvádniku, ki se okončuje onde, kjer je vrasten tretji nožni par. Sicer ti pa tudi sam pogled na rakov zadek pové, ali imaš samca ali pa samico pred soboj. Pri samici so namreč vse noge na zadku plavutaste, pri samci sta pa prvi dve preobraženi v dva trda, proti koncu žlebasta cveka.

Precej za plodili, uže konci telesne dupline leží neka belkasta, malo ne šesterokotna vrečica — rakovo srce. Krvnih žil, po katerih se steka krí iz skrg v srce in se iz tega zopet razvaja pò telesu k posamičnim udom, tukaj ne bomo dalje zasledovali, ker se uže takó bojimo, da se je bralec pri zadnjih odstavkih dolgočasil. Z istega razloga nečemo govoriti o rakovih živcih in živčnih pletežih, izlasti ker jih ni tako lahko odkriti in osébiti, kakor zgoraj omenjene ustroje. Da mora pa tudi ta del razmerno doberšno biti razvit, sodimo lahko uže po tem, ker so njegova čutila za čudo dovršena. O njih porečemo še pozneje katero.

Izpod srca vleče se od želodca sèm črevo ter gre posred mesnatega zadka tjà do zadnjega člena, rekše, do srednje repne plavute, kjer izpada blato. O tebi, račji prijatelj, vém, da vselej razkolješ zadek, ali kakor ti praviš: vrat, ter mu izvlečeš tisto temno nit, predno ga založiš v usta. Pa ker poznam tvoje načelo, mislim, da ti ustrežem, ako ti odkrijem neko tajno. Rák bode mnogo okusnejši — in tebi je največ stalo do tega —, ako mu z osrednjo repno plavuto vred iztržeš črevo, predno ga vržeš v lónc. Menil bi, da sem s tem zopet poravnal, ako ti prej sem ter tjà morebiti ni bilo vse po všeči.

Vsemu svetu je znano, da je rák povodna žival. Po volji so mu seobno polagoma tekoče vode strmih in mehkih bregov, ob katerih rasto na široko razkoreninjena drevesa. Pod tacimi koreninami biva najrajši, a kjer teh ni, išče zavetja pod panji in v gostem vodnem homotu, ali pa si v mehkem bregu izdolbe rov, v katerem žedi ob dan in čaka prijaznejše noči. Mehke vode mu prijajo vse drugače nego trde, po zadnjih bivajo navadno samó malovredni koščaki. Deroče vode s kamenito strugo mu niso ljube, dasi tudi v njih ni brez njega. Večji kameni in skale so mu onde v skrivališča. Takisto mu ne ugajajo povsem stoječe vode, izlasti ne, ako so majhne. V kèbljih in drugih vodnih posodah kmalu pogine, v vlažnih kletéh in v podzemeljskih hramih pa živi po več tednov, če ima primerne hrane. Radovoljen ne gre iz vode, samo po noči ga svetloba izvabi na suho, seobno v zatóhlici pred nevihtami. Zató tudi zažigajo ribiči ognje na prikladnih krajih v toplih nočéh ter potem iz vode prilezle rake brez velicega truda pobirajo. Gotovo najlagodnejša lov!

Po dnevi tedaj čemí v svojem ždiči, držeč pred soboj klešče, ki so zmirom pripravljene pograbití vse, kar bi užitnega prišlo v

njihovo področje. Ako ga kaj vznemirja, povleče se kolikor mogoče nazaj ter se z nogami in z ostjó na čelu vprê takó čvrsto, da ga je težko izvleči celega. Navadno pušča ene ali pa tudi oboje klešče napastniku v rokah, sam pa ostane v rovu. Do klešč mu ni stalo toliko, saj mu namesto izgubljenih v kratkem narastó druge. Res je sicer, da bodo nove nekoliko manjše in slabše, ali živelo se bode tudi ž njimi. Boljše takó, nego nikakor. — Stoprav pod večer napoti se po svojih opravilih. Na svojem potu ali lazi z nogami po tleh, in sicer lahko naprej in nazaj, kakor se mu zdi, ali pa plava, veslajoč s krepkim repom, a nikoli naprej, zmirom nazaj ritensko. Za to ima tudi tehtne razloge. Uznikajoč rak ima svojega neprijatelja zmirom lahko na očéh in je vedno gotov na obrambo, ali pa tudi na napad. In ta hoja se mu vedno oponaša, zarad nje je prišel v zamero pri vseh prijateljih napredku, ona ga dela, da velja povsod za nazadnjaka in da je uže od nekdanj znak reakcije. No, on se za vse te obreke ne zmeni ni kratko ni malo, temveč hodi, kakor so hodili vsi raki od svojega prvega očaka počenši. In vendar so zmirom dobro izhajali. Pa kdo bi grajal raka zastran tega, ali ne vidavamo tudi mej nami tega in onega, ki hodi kakor rak, a vendar pride daleč, morebiti dalje nego drug, ki ga vodi napredek!

V hrani ni nič izbiren, držeč se pregovora: bodi slama al' senó, da je le polnó črevo, dobro je vse, na kar se nameri, bodi si rastlina ali žival, vendar mu gre zadnja bolj v slast od prve. Črvi, polži, školjke in majhne ribe so mu poglavitna jedača. Mrtvečina pa mu je dražja od presnega mesa, in kjer leži v vodi kaka večja mrhovina, zbirajo se na njej raki z bliza in z daleka. Zato tudi ribiči nastavljajo rakom v vrše za vado kosce kake stare ribe ali sploh smradne mesnine. Ujetim rakom pa dajejo kopriv, korenja, otrobij, mleka in drugih vsakovrstnih odpadkov.

Pri vsem dejanji in nedejanji, na vseh potih in podjetjih vodijo raka štiri sluge, ki mu hipoma poročajo o vsem, kar se gája okolo njega. Štiri sluge so štiri čuti, namreč vid, slúh, vónj, in tít.

Ob očesu smo uže povedali, da je zloženo iz velike množine predrobnih očesec in da je nasajeno na gibkem držalu. Tik oces kraj čelne osti so vrastene tipalnice, in sicer dvojne daljše vnanje in krajše notranje. Vnanje so dolge malo ne kakor rak in so nasajene na tročlenem držalu, ki je spodaj podprto ali zakrito z neko lusko. V znožji je videti še neka kopičasta grbica in v njej se nahaja neka

zelenkasta žleza, o katerej se pa ne vé, čemu je. Mej velikima dvema tipalnicama stojé notranje mnogo krajše, od katerih je pa vsaka na dve nitki razcepljena. Tudi te so postavljene na tročleno stalo.

Na dnu notranjih tipalnic leži v nekej globelici majhen odprt mehurec, napolnjen z vodo. Znotraj je obrasten z dlačicami, ki plavajo v vodi. Čim se zaziblje voda v mehurci, zatrepečejo tudi dlačice in ti potresi se prenašajo na neki živec, ki je v zvezi s tem mehurcem. Ta naprava je rakovo uho.

Da rak tudi vonja, je do konca dokazano. Kje pa ima to čutilo, ne moremo nič gotovega reči. Največ se misli, da vonj posredujejo niti notranjih tipalnic, ki so s pretencimi dlačicami porastene in prav te dlačice veljajo navadno kot čutilo vonja.

(Konec prihodnjič.)

Nekoliko črtic iz polupreteklega časa.

Spisal dr. V. Zarnik.

II.

Posebno željo in posebno hrepenenje gojili smo akademiki šenpeterske šole, da bi vendar enkrat doživeli to srečo ter prišli v šenklavške šole, kjer „prefčsarji“ uče, ne pa „šómaštri“, kakor pri sv. Petru. Naš gospod šenpeterski učitelj je sicer rekel, da bi bilo dobro in záme zeló koristno, ako bi še jedno leto pod njegovo komando srkal v sebe znanosti in umetnosti šenpeterske akademije, toda branil sem se proti takemu atentatu z vsemi štirimi. Ker je videl stari učitelj, da me na noben način več ne privabi pod svoje peruti, odpustil me je jezen osorno godrnjaje za slovo: du Esel du!

Z velikim ponosom korakal sem po Poljanah proti šenklavškim šolam in z nekako sveto boječnostjo bližal se hramu vseh učenostij in krepostij. Ponos je pa še rasel s tem, da mi ni bilo treba mešati se mej prve začetnike ali kakor se je takrat rekalo, iti v „untere“. Stopil sem precej v „obere“, kjer so bile takrat paralelke. Na svoje veliko veselje prišel sem pod učitelja Praprotnika, pa ne pod Andreja, sedanjega tajnika „Slov. Matice“. Naš tedanji prefčsar Blaž Praprotnik uže zdavna počiva pri sv. Krištofu, želim mu vse dobro na onem svetu, ker je bil v resnici kaj dober in prijazen, mož s svojimi učenci. Kar nam je pa najbolj ugajalo, bilo je to, da je z nami vedno

slovenski govoril, kar v tedanjih časih ravno ni bilo na dnevnem redu. Povsod je takrat vladalo trdno prepričanje, da je jedini in glavni namen ljudske šole otrokom nemščino v glavo vtepati, da se fantič vsaj kolikor toliko „tajč pošprehen“ nauči. Zaradi tega je bila pa stroga zapoved, da mora učitelj uže v „obere“ s svojimi učenci izključno nemški govoriti, — ali ga kaj razumijo, ali ne, nič ne de. Tega pravila se je tudi držal učitelj v drugej paralelki, ki je bil rodom iz Kočevja. Pódenj priti se je vsak šolarček, nemškega neuk, bolj bal, nego peklenščák križa, kajti zijati je moral v svojega nemški govorečega „prefésarja“, kakor tele v nova vrata, ne umeč niti jedne besede. Kar je pa še bolj čudno, je pa to, da ta kočevski učitelj ni mogel umeti, kako je to, da njegova nemška govorica nikakor slovenskim paglavcem ni hotela iti v bučo! Gledé nemščine bili so pa vsi „modri“ ljudje, kar jih je bilo po spodnjih Poljanah, pod Golovcem in v Štepanej vasi, te misli, da „obere“ in tretji klas sta tako teška razreda, da ju ni mogoče brez „štruftarja“ izdelati!

„Štruftar“ tedanjih časov za kmetske fante moral je imeti ravno navpično nasprotne nazore o pedagogiki od teh, ki so dandenes v običaji. Le taisti „štruftar“ je kaj veljal, ki je znal dobro na oplati dajati, ali kakor je germanizem tedanjega časa veleval, ki je znal dobro „garbati“! O mehkočutnem štruftarju se je povsod le rekalo: saj ta ni za nič, še pobožati si ne upa!

Pri nas doma zvedeli so za nekega Ižanca, uže precej starega petošolca, o čigar štruftarstvu se je glas razlegal, da je tako hud, da vsak teden nad svojimi gojenci najmenj po tri palice zlomi. Bil je zaradi tega v velikih čislih in ponujale so mu matere dan za dnem v odgojo pohlevne šolarčke, kakor branjevke tepke, kadar je dobro hruševo leto. Zahteval je honorara samo po dve stari dvajsetici na mesec za jednega učenca. Se ve, imel jih je pa nabranih cel pater-nošter tacih ukaželjnih in palic se boječih paglavcev okolo mize. Temu glasovitemu štruftarju so me mati dali v dresuro, da bi bil iz mene slovenščino iztepel in mi nemščino vcepil. Bil je mož v resnici pravi uzor štruftarski tedanje dobe in bil je tako hud, da sem zmirom molil, da bi mi Bog izpremenil zadnje oplati v jeklene plošče, ali pa vsaj v borove deske, ušesi pa v usnje in sicer v tržiški „funtleder!“

Pa ko smo bili po šoli na spodnjih Poljanah zbrani, pozabili smo na profesarje, štruftarje, nemške vaje in batine; veselili smo se iz srca, ko smo zvedeli, koliko p o j á c e v je šlo to in to popoldne v Suhi bajar.

Takrat smo imeli leta in leta v šenpeterskeje kosarni zmirom v posadki jedino le domače vojake kranjskega pešpolka. O poletnih časih so hodili vojaki dan za dnem po spodnjih Poljanah v Suhi bajar, tjà, kjer so svoje dni hudodelnike obešali, v tarčo streljat. Večjidel se je nekoliko veselil vojakov — najmenj po dva, včasih tudi po sedem ali celo po devet — maskovalo. Bili so po navadi oblečeni za harlekine ali pierote ter z raznimi barvami po lici namazani. Pri streljanji je bila njihova naloga na tarči kazati, kaj je kdo zadel, kadar je ustrelil. Znani so bili ti vojaški burkeži s splošnim imenom pojaci, — za nas šolarčke najbolj vzvišeni ideal vse zabave. Ko smo ob štirih iz šole pridirjali, bilo je naše prvo vprašanje, ko smo dospeli na spodnje Poljane: ali so denes pojaci in koliko jih je? Ako se nam je to vprašanje potrdilo, pozabili smo na južino, na učenje, na vse naloge, in naša soglasna parola je bila: kar naravnost v Suhi bajar pojacom naproti!

Ko so se proti večeru vojaki domov vračali od streljanja, skakali so pojaci pred kompanijo, otroke lovili in raznovrstne burke uganjali, — jeden, dva ali pa tudi celo trije so pa na tarči stali, katero so vojaki od krogelj prevrtano na ramah nosili. Pojace smo zmirom s temi besedami dražili:

Pojac, pojac,
 Ima tristo tac!
 Ena je bezgova,
 Pa še tista ni njegova!

S tem smo jih vabili, da so za nami tekali in nas lovili. Imeli smo jih za nekake „Kljukce“ in pripovedavali si velika čuda o njihovej moči in gibčnosti. Ob sebi se umeva, da smo se po leti mej sáboj najrajši pojace igrali.

Vodja, reditelj in prvi pojác je bil pri takih prilikah Prepeličarjev Matevž iz spodnjih Poljan, ki se je pisal za Mučenika, — nomen omen. Bil je tako genijalen reditelj igram, da je užival mej nami tak ugled, kakor kakšen general. V šolah so ga pa tako radi imeli, da so ga „prefesarji“ na konci šolskega leta zmirom povabili, naj se gotovo še prihodnje leto v taisti razred spet povrne, ker sicer bi jim bilo preveč dolgčas po njem. Matevž je bil pa usmiljenega srca in ni mogel take velike ljubezni in nagnenosti napram njemu drugače vračati, nego na ta način, da je v vsakem razredu vsaj po tri leta klopi ribal. Kako pa bi bilo drugače mogoče, ker v jeseni in po zimi je ptiče lovil, spomladi in po leti se je pa pojace igral; vrhu

tega ga pa niso štrufarji nikoli nadlegovali, tudi mu je grda „nem-čizen“ bolj smrdela nego „assa foetida“.

Ker ni nikoli imel poželjenja po latinskih šolah, zgrešil sem ga pozneje v življenji. Pred par leti sem zvedel, da je prav tragično smrt storil in da je bil v resnici pravi mučenik. Mladostno strast po pojacih je zamenil, ko je mož postal, s strastjo po žganji. Tako si ga je bil nekega večera v Kurjej vasi prav v obilnej meri privoščil. Ko se je uže pozno po polunoci domov vračal poleg Cesarskega grabna, počije tam, noslonivši se na ograjo, ter zadremlje. Na enkrat izgubi v spanji ravnotežje in po strmem bregu se zvali kakor brzovlak v takrat jako globoko in deročo vodo. Na onej strani v Malejevej pristavi ga je slišal hlapec še na ves glas zavpiti besede: hudič, kam pa letim!? — in precej potem: štrbonk! v vodo in ni ga bilo več!

Göthejeve zadnje besede na smrtnej postelji bile so: Licht, mehr Licht! Napoleoneve na otoku sv. Helene: à la tête de l'armée! Prepelicarjevega Matevža pa: hudič, kam pa letim! Tako so „veliki“ močje različni v svojih zadnjih trenutkih! Nič manjšega veselja kakor pojaci nam pa ni včasih napravljaj berač, ki je bil samo znan pod imenom Pušelec, kadar nas je s svojo navzočnostjo na spodnjih Poljanah počastil. Dobil je svoj priimek od tega, da je imel vse leto na pustni vtorek kakor na pepelnično sredo, na cvetno nedeljo kakor na veliki petek brez izjeme velik šopek ali pušelec za klobukom, kakor ga imajo po navadi kmetski ženini, kadar gredó k poroki. Tudi je bil sicer po drugej obleki ves pisan in nacifran, kajti imel je našitih polno papirnatih franž raznovrstnih barv po vsem životu od vrata do petá. Kadar se je v naših krajih prikazal, uvajal se je zmirom s tem, da je na vse pretege vriskal in ukal, po cesti samotež plesal, in vpil: Pušelec je tukaj! Pušelec je tukaj! Vedel se je še kakor mladenič, akoravno je imel uže precej nad 50 let, ker bil je v vojski še v francoskih časih pod Napoleonom. Pozneje je služil tudi v avstrijskej armadi, pri katerej ga pa niso nič obrajtali. Sam je z velikim veseljem pripovedoval, koliko stotin palic in koliko šibja je uže dobil na svoje zadnje oplati. Posledica tega je bila, da so mu bile tako utrjene, kakor da bi mu jih bil stvarnik iz granita napravil. Zategadelj je pa najrajši mešetaril s tem, da jih je držal za stari krajcar po pet ali pa celo po deset prav gorkih.

Na enkrat precej časa preteče, da ni bilo Pušelca več na spregled in začeli so ljudje povpraševati, kam je vendar izginit? Ali

kmalu je bila uganka rešena, ker raznesel se je glas, da so Pušelca zaprli, ker je ukradel sv. Janeza na Ižanskem mostu! Stvar je bila ta: Pušlec je stanoval s svojo hčerjo Nežo v malej hišici na Dolenjskeji cesti blizu Rudnika. Nekega večera po zimi, ko je bil hud mraz in povsod polno snega, grel se je Pušlec veselo doma pri zakurjeni peči. Ko pride po šestej uri njegova hči Neža od dela domov, pogleda pred peč in vidi še tam polovico sv. Janeza na tleh ležečega, pripravljenega ne na usodo, na katero ga je kralj Vajlav na Češkem obsodil, ampak za ogenj v peč.

Vsa prestrašena zavoljo take strašanske brezbožnosti, vpraša Neža Pušelca: „Oče, odkod imate pa ta čudna drva?“ Pušlec se lisičeje namuzne in odgovori: „Vidiš, ljuba Neža, jaz sem tako usmiljenega srca, da kar nisem mogel v tej strašnej zimi sv. Janeza na mostu gledati, da bi bil razpostavljen vsem nevihtam in vsakemu mrazu brez zaščite in odeje. Denarja nisem imel, da bi mu kožuh kupil, sem ga pa pod pazduho vzel, domov prinesel in ga tukaj-le v peči pogrel, kakor vidiš. Tako je meni in sebi koristil!“

Neža je na kolena padla pred očeta in prosila Pušelca, naj ne bo tak brezbožnež, ker za tako hudodelstvo ga bodo na tem svetu kaznovali, na onem se bo še huje pekel, nego zdaj leseni Janez v peči! Pa vse to ni Pušelca ganilo, za odgovor je še drugo polovico sv. Janeza v peč potisnil. Pa ni dolgo trajalo, da se je Nežino prorokovanje izpolnilo „ad verbum“. Kmalu je gosposka zvedela, kam je sv. Janez z Ižanskega mosta prešel. Prijela je Pušelca, ki ni čisto nič tajil in posadila ga je, kakor je zaslužil, za precej časa v luknjo. Odrasteni in mali, stari in mladi so kar od strmenja križali se, ko so zvedeli to bogokletno Pušelčevo dejanje. Rekli so, da jim je žal, kolikor imajo las na glavi, da so mu katerikrat kak krajcar vbogajme dali. Posebno pa so bili ljudje zavoljo tega razjarjeni, ker so zvedeli, da je še s svojo pobožno hčerjo Nežo pri tem činu tako frivolne šale zbijal.

Vse ženske na spodnjih Poljanah pa, ko so zvedele, kako je brezbožni Pušlec s sv. Janezom z Ižanskega mosta (v caker hodil“, bile so tako nanj razkačene, da bi ga bile gotovo raztrgale na drobne kosce, ako bi se bil še katerikrat upal prikazati na spodnjih Poljanah.

Slišali smo potem, da je Pušlec, ko je iz uječe prišel, hirati začel in kmalu umrl. Sic transit gloria mundi!

Še jeden epigram Preširnov.

Spisal Fr. Wiesthaler.

V drugem zvezku „Ljubljanskega Zvona“ razglasil je g. Lc. dva še nenatisnena napisa Preširnova. Bodi mi dovoljeno, objaviti tudi še četverovrstno kitico, katero je naš pesnik posvetil in lastnoročno v spominsko knjigo zapisal svojemu iskrenemu prijatelju Ferd. Jos. Schmidtu. Glasi se tako-le :

„Ni mi všečno
Nemško imé,
Srčno pa ljubim
Kranjsko srcé.

Dr. Prešerin.“

Ferd. Jos. Schmidt je bil trgovec in posestnik sedanje Plavčeve hiše v Šiški. Rojen v Šopronji na Ogerskem, sin revnih nemških roditeljev, prišel je še jako mlad v Ljubljano, kjer si je s svojo delavnostjo in umnostjo v kratkem času precejšnje premoženje pridobil. Uže od mladih nog ga je priroda s svojo krasoto neizmerno zanimala in mikala. Tedaj sklene, še v moškeji dobi svojega življenja stoječ, trgovstvu slovo dati ter na svojem tihem domu v Šiški živeti le prirodopisnej vedi, v kateri se je tako izobrazil, da je slovel za jednega prvih strokovnjakov v eutologiji. Kranjska s svojimi prirodnimi lepotami se mu je bila tako priljubila, da jo je svojo drugo domovino imenoval, pa tudi njej nasproti vse domovinske dolžnosti zvesteje izpolnjeval, kakor marsikak domačinec. Kajti ni ga bilo dobredelnega društva ali zavoda v Ljubljani, kateremu bi on ne bil ali ustanovnik ali velikodušni podpornik, ali vsaj zvest ud. Zaradi njegovega neumornega in vspešnega delovanja v korist mestu in deželi odlikoval ga je cesar z zlatim križcem s korono. To njegovo delovanje tedaj imenuje ona kitica „kranjsko srce“. Preširen se je ves čas svojega bivanja v Ljubljani trudil Schmidta, katerega je zelo čislal in prijateljski ljubil, za slovenske ideje navdušiti, a zaman; kot učenjak hotel je Schmidt le kozmopolit biti in je temu načelu tudi do svoje smrti zvest ostal. Nasproti pa si je i Schmidt, kakor mi je sam pravil, mnogo trudil, Preširnu njegove „sanjarije“ („Phantastereien“ jih je imenoval), iz glave izbiti, se ve, da tudi brez uspeha. Tako sta se tedaj prijatelja vedno drug drugega preobračala, a ostal je vendar vsak, kar je bil: Preširen vnet, rodoljuben pesnik, Schmidt suhoparen učenjak. Schmidt je umrl v Ljubljani 26. februarja 1878 l., 87 let star. On in

ranjki Jos. Debevec sta izmej ožjega kroga Preširnovih prijateljev morda zadnja, katerima je bilo usojeno, doživeti našo dobo in radovati se pesnikove slave, katere mu sovremeniki niso hoteli brezpogojno priznavati.

Omenjena, na rudečem papirji v osmerki pisana kitica, koja sem pri ranjkem Schmidtu sam videl in prepisal, je zdaj lastnina njegove na Dunaji bivajoče vnuke F. H. Kakor je Preširen sestavil prvi slovenski mrtvaški list (Andreju Smoletu), tako so najbrž ti prijatelju po tedanjej navadi v „Stammbuch“ pisani stihii prvi slovenski epigram te vrste. Mej pesnimi nemških klasikov, na pr. Schillerja, Goetheja in dr. nahaja se kakor znano mnogo takih prijateljem in prijateljicam v spomin zloženih in v spominsko knjigo zapisanih stihov.

Glasbene vesti.

Piše Vojteh Valenta.

Slovenske skladbe.

„Glasi s Primorja“ I. del, uglasbil † Avgust Leban, uredil Janko Leban, natisnil in založil J. Krajec v Novem mestu, cena 1 gld. Obseg: 1. Molitev, besede Peršičeve; 2. Lahko noč, besede Iv. Županove; 3. Podoknica, besede Avgust Lebanove; 4. Mornar, besede Preširnov; 5. Dekličevo hrepenenje, besede Fr. Zakrajškove; 6. Dijaška, besede Peršičeve; 7. V tihi noči, besede Jenkove; 8. Domovini, besede Praprotnikove; 9. Sirota, besede Razlagove; 10. V spomin Matiju Doljaku, besede Cegnarjeve. — Avgust Lebanove skladbe so sicer v goriških Slovencih nže dobro znane in priljubljene, a po družih pokrajinah naše domovine bilo jih je dosedaj le redkokrat slišati. Hvalevredno je torej, da je brat prerano umrlega skladatelja začel uredovati njegovo muzikalno zapuščino, ter jej našel tudi založnika, kateri, po prvem zvezku sodeč, skrbi zato, da te skladbe prihajajo v jako ličneji vnanjej obliki na dan. Naj bodo priporočene te skladbe vsem slovenskim pevcem in prijateljem domače glasbe in naj se razlegajo po vsej Sloveniji, saj so nekatere mej njimi tako prijetne, da bodo gotovo razveseljevale pevce in poslušalce. Da se nahajajo v njih tu pa tam kake harmonične napake, ne smemo zakrivati, a temu je tudi krivo to, da se uredniku ni poslal prvi iztis v korekturo, kar naj se v prihodnjič ne zamuja, ker nekatere tiskovne pomote so

take, da motijo zelo in škodujejo vsemu delu. Številka 3. „Podoknica“ ni originalna, kakor nam sam gospod uredovatelj priznava, temveč le predelana nemška pesen.

V Milčevej tiskarni v Ljubljani je ravnokar prišlo na svitlo 5 cerkvenih pesnij, za moški zbor uglasbil † Avgust Leban. Uredil Janko Leban. Cena po pošti 65 kr. Obseg: 1. Pred Bogom; 2. Veš, o Marija; 3. O devica pomočnica; 4. Vi oblaki; 5. Vesela duša moja.

„Pri vpeljevanji“ novega mestnega župnika preč. gosp. Janeza Rozmana pri sv. Jakobu v Ljubljani dné 6. februarja 1881. l. imenuje se cerkvena pesen A. Praprotnikova, katero je uglasbil L. Belar, natisnil in založil R. Milic v Ljubljani.

V Temešvaru bivajoči pevovodja g. F. S. Vilhar, sin znanega pesnika Miroslava Vilharja, poklonil je ljubljanskemu čitalničnemu pevskemu zboru novo lepo skladbo „Brodarsko“, katero bodo pevci pri prihodnjem čitalniški besedi popevali.

V Milčevej tiskarni v Ljubljani tiska se nova, orgljavcem in vodjem cerkvene glasbe jako potrebna knjiga: „Nauk o harmoniji in generalbasu, o modulaciji, kontrapunktu, imitaciji, kanonu in fugi,“ sestavil Anton Foerster. Kdor želi knjigo prejeti, oglasi naj se kar najhitreje zánjo.

Poljski glasbeni časnik.

„Nowosci muzyczne“ zove se nov glasbeni list poljski, ki bode prinašal odlomke iz raznih oper in operet, manjše skladbe za salon itd., izhajal bode v Varšavi.

Češke skladbe.

Znani češki skladatelj Bedřich Smetana dal je na svitlo dva dueta za gosli in klavir pod naslovom: „Z domoviny“. Cena jima je 2 gld. 40 kr. in dobivajo se pri A. Urbanku v Pragi. V londonskeji kristalnej palači bodo v kratkem svirali simfonične Smetanove skladbe „Višehrad“ in „Vltavo“, kar znači, da so te skladbe veliko vredne. Istega skladatelja spevoigra: „Dve vdovy“ provedena bode v Hamburgu. — Libreto nove češke spevoigre spisal je Koukl, katero bode uglasbil mladi skladatelj Vavřinca, naslov jej je „Svitavu“.

Slovenski glasnik.

Stoensko storstvo. „Matica Slovenska“ je za 1880. leto ravnokar razposlala te knjige: 1. Letopis „Matice Slovenske“ za leto 1880. Vredil dr. Janez Bleiweis, 1880, 8°, 395 str. — 2. Kopitarjeva Spomenica. Vredil Josip Marn, 1880, 8°, 188 str. — 3. Okó in vid. Spisal J. Žnidaršič, 1880, 8°, 106 str. — 4. Vpliv vpijančljivih pijač na posamni človeški organizem in na človeško društvo v občē. Spisal dr. M. Samec, 1880, 8°, 42 (!) str. — Vse te knjige je založila in na svitlo dala „Matica Slovenska“ ter natisnila tiskarna J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. Knjige so nam prepozno došle, da bi uže denes mogli o njih obširneje poročati, zatorej si dovoljemo samo nekoliko kratkih opazk. Prvič ne umejemo, da si tako stara in čestita firma, kakor je Blaznikova, upa knjige prvega literarnega zavoda slovenskega tiskati na tak slab papir in s takimi starimi, obrabljenimi črkami, kakeršne nahajamo po nekaterih polah matičinega letopisa in matičinih knjig v občē. Tiskarstvo je zadnjih 30 let toliko napredovalo, da je možno tudi lepo natisnena knjige z elegantnim papirjem v ceno dajati na svitlo. Osobito pri Kopitarjevi Spomenici bi se bilo spodobilo, da bi bili izdavatelji in tiskarji pokazali nekoliko več — okusa. Drugič ne umejemo, zakaj je „Matica“ zadnja leta začela dajati na svitlo — brošure. Lani „Germanstvo in njega vpliv na Slovanstvo“, letos spet „Vpliv vpijančljivih pijač“. Oba ta dva spisa bi se bila nekoliko bolje mogla uvrstiti v letopis in „Matica“ bi si bila prav lahko prihranila čisto nepotrebne stroške za zavitek, naslovni list in za vezanje. Saj vendar „Matica“ menda ni nobeden „Volksverein“, ki izdaje kakšno „5-Kreuzer-Bibliothek!“ Vemo, da pravijo nekateri: „Vpliv vpijančljivih pijač“ tiskal se je v brošurne obliki, da ga bode možno lože mej narodom razširiti. A tu moremo pograjati našega vrlega prijatelja dr. Sameca, ki se je odpošiljaje svoj rokopis gotovo v — adresi zmotil. Ako bi bil ta svoj lepi, popularni, koristni in potrebni sestavek poslal Mohorjevemu društvu, razširil bi se bil v 25.000 do 30.000 iztisih, a „Matica“ niti 2.000 iztisov ne bode razpečala. In kar je glavna stvar: matičini družabniki so največ omikani ljudje, a Mohorjevi društveniki največ priprosti kmetje, tacega pouka gotovo potrebnejši nego matičarji. Tretjič ne umejemo, kako je to, da se v matičine knjige še vedno sprejemajo spisi, ki nosijo na čelu tiste sumnjive napise: po raznih virih „spisal“, po raznih pisateljih „posnel“, po tem in ónem „poslovenil“ ali naravnost iz nemškega rokopisa (!) „podomačil“ itd. „Matica Slovenska“ bi morala biti pravo národno svetišče, v katero bódi dovoljeno zahajati samo tistemu pisatelju, ki res kaj lepega, dovršenega, izbornega svojega nosi s seboj. Zategadelj moramo očitno grajati, da se tiskajo v letopisu slabi (in še poslovenjeni) feuilletoni, kakeršen je n. pr. „Življenje na morji in potovanje okolo svetá“ ali v Kopitarjevi Spomenici razprava „Slovnice slovenske“ in še nekoliko družega. Kakšni spisi ugajajo „Matici“, to so uže mnogí slovenski pisatelji prejšnja leta in spet letos Rutar, Žnidaršič, Hubad, dr. Pajek, Navratil, Marn, Hrovat in Erjavec jasno dokazali. Osobito prof. Erjavec priobčuje s svojim prijateljem zadnja leta v letopisu tako zanimive stvari, da se jih mora veselit

vsāk, kdor se briga kaj za slovniški in leksikalni razvoj našega jezika. Tudi letos je natresel iz svoje potne torbe toliko, tako lepih in tako trdih orehov, da jih bodo vse leto dovolj imeli vsi slovenski jezikoslovci in da si bodo z njimi zlomili marsikateri zob. A spet obeta, da jih drugo leto „oprtev“ prinese blagovoljnemu občinstvu. — Župnija in božja pot Device Marije v Puščavi i. Krajepisno-zgodovinske črtice. Ponatis iz „Slov. Gospodarja“. Založil župnijski urad v Puščavi. Tiskal Janez Leon v Mariboru 1881, 16°, 20 str. — Zgodovinsko opisavanje slovenskih fará, mest in trgov, kakeršno se zadnje čase nahaja tu in tam v kakšnem slovenskem listu, vredno je vse pohvale, ker se s tem širi nájprij lokalni patrijotizem in z njim domoljubna in domovinska zavednost. Čim natančneje bode Slovenec poznal svojo domovino, tem zvesteje jo bode ljubil. A ker so take knjižice kolikor toliko namenjene priprostemu narodu, želeti bi bilo, da bi se pisale brez vseh nepotrebnih in neumljivih nemških in latinskih citatov. — Tisoč in ena noč. Pravljičice iz jutrovih dežel. Za slovensko ljudstvo priredil L. Haderlap. Tiskal in založil J. Krajec v Novomestu (sic!) Te knjige je prišel uže 11. snopič na svitlo. Cena 20 kr. — Nebeški kruh imenuje se pobožna knjiga, namenjena udom bratovščine vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa. Dobiva se po 70 kr. po ljubljanskih knjigarnah. — Pastirski list Andreja, nadškofa Goriškega. Založila nadškofija, Hilarijanska tiskarnica, v Gorici 1881, 4°, 4 str. — Pastirski list knezoškofa ljubljanskega Janeza Krizostoma. Tisk „Narodne tiskarne“. Samozaložba. V Ljubljani 1881, 4°, 5 str. — Pastirski list Jurija, škofa tržaško-koperskega. Tisk sinov K. Amati v Trstu, 1881, 4°, 4 str. — Pastirski list Jakoba Maksimiljana, kneza in škofa lavantinskega. Tisk J. Leona, v Mariboru 1881, 4°, 7 str. — „Novice“ pišejo, da je prof. Krek v posebnej knjižici dal na svitlo svojo v 3. snopiči „Kresovem“ natisneno razpravo o novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega. — Neumorni pisatelj ljudskošolskih knjig slovenskih g. vodja J. Lapajne na Krškem vabi vse svoje učiteljske tovariše in šolske prijatelje na naročbo svoje najnovejše knjige: Návod za poučevanje prvencev. Cena knjigi bode 60 kr. —

Tajnik „Matice Slovenske“. Matičin odbor ukrenil je v svojej zadnji seji razpisati službo stalno plačanega in stalno nameščenega tajnika. Tandem aliquando! Kdor pozna notranjo zgodovino naše „Matice“, ta dobro vé, da je bila „Matica“ samo tedaj v pravem redu, dokler jej je tajnikoval prvi stalno nameščen tajnik. A ko so nekateri gospodje iz napačne štedljivosti tega odpravili, začela se je pri „Matici“ babilonska zmešnjava, doba tistih čudnih domoljubnih tajnikov, ki so svojo službo „zastonj“ prevzémali, a poleg tega vsaj toliko, ako ne še več nagrade dobivali, kolikor poprej stalni tajnik, samo s tem razločkom, da so v društveno delovanje in v društvene knjige pripravili tak strašanski nered, da je bilo treba — likvidacije! Ta likvidacija je res pravi unicum in najostrejša obsodba Lesarjevega in Tuškovega tajnikovanja in Costovega predsednikovanja, in vsak mora priznavati dobro voljo in pošteni trud sedanjega odbora, da bi matičino delavnost spet oživil in obudil. A ker je tajnik duša vsakemu literarnemu društvu, moral se bode odbor pobriniti, da dobi za ta posel pravega moža. Kakšen mora biti, to bodo gg. odborniki lehkó posneli iz zanimive razprave, katero je prof. Staré

priobčil v 2. št. našega lista o „Matici Hrvatskej“. Sploh priporočamo to razpravo vsem domoljubom; morebiti se vendar iz nje uverijo, da naša „Matica“ ne potrebuje samo stalnega tajnika, nego v obče tudi bistvene preosnove.

Fran Svetličič †. Dne 22. februarija t. l. umrl je v Ljubljani v velikem uboštvu ljubeznjivi pesnik slovenski Fr. Svetličič. Porojen 2. aprila 1814. l. v Spodnji Idriji, v duhovna posvečen 5. avgusta 1839. l., bil je pokojni najprej kaplan na Vrhniki, župnik v Sorici, v Godoviči in naposled upokojeni duhovnik na Razdrtem. Zadnje mesece prebil je v Ljubljani, kjer so ga podpirali usmiljeni duhovni tovariši njegovi. Svetličič je prejšnja leta pridno in lepo pěl v „Novicah“ in Janežičevem „Glasniku“. Osobito njegove pripovedne, po narodnih pravljicah zložene pesni vredne so častne pohvale in še dandenes jih dijaki v nižjih srednješolskih razredih poleg Valjavčevih in Vilharjevih najrajši deklamujejo. Res, da v tehniškem oziru niso dovršene, a pomisljati nam je: kateri pesnik slovenski je pred Levstikom in Stritarjem pel v obliki dovršene pesni? Njegove nesreče in njegovega uboštva bila je največ kriva nesrečna — banka „Slovenija“. Bodi mu časten spomin!

Zur Frage über die Gleichberechtigung der Slovenen von L. Pomladinovič. Untersteiermark, 1881, 8°. Druck der Buchdruckerei der „Politik“ in Prag. Selbstverlag. Vsebina: 1. der Volksstamm der Slovenen, 2. die politische Lage der Slovenen, 3. die Sprache der Slovenen, 4. die Volksschule der Slovenen, 5. die Unterrichtssprache in den Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten, 6. die Amtssprache, 7. „Liberalismus“ und „Klerikalismus“. — Tako se imenuje v lepej nemščini pisana, v elegantnej obliki natisnena brošura, katerej je namen sploh vse omikane sodržavljane avstrijske seznaniti s slovenskim narodom, z njegovimi težnjami in zahtevami, ter razjasniti jim ne samo, kaj zahtevamo Slovenci, nego tudi v kolikej meri in zakaj zahtevamo. Vseh važnejših slovenskih vprašanj, o katerih so pisale razne slovenske novine zadnjih trideset let, katera so naši domači in nam Slovincem sovražni poslanci obravnavali po raznih deželnih in državnih zborih in o katerih je ukrepal slovenski narod sam na svojih mnogostevilnih taborih, dotika se gospod pisatelj, ter jih razpravlja tako mirno, stvarno in objektivno, da moramo, prečitavši takoj prve stranice priznávati: pisatelj dobro zná naše potrebe in bolečine, znana so mu vsa važnejša dnevna politična vprašanja, korenito je poučen v slovanskej zgodovini in slovenskem jezikoslovju ter sploh stoji na vrhuncu občne svetovne omike. S kratka: to je prava beseda pravega moža o pravem času! Kar najtopleje priporočamo to knjigo vsem slovenskim domoljubom, da naj jo kolikor moči širijo mej nemški mislečimi tržani in meščani po Slovenskem. Dobiva se po 80 kr. zvezek v „Narodnej tiskarni“, a želeti bi bilo, da bi se prodajala tudi po knjigarnah, kajti samo tedaj bi jo bilo možno tako razširiti, kakor po vsej pravici zasluži. Konečno obžalujemo, da se g. pisatelj ni podpisal s svojim pravim imenom, kar bi bilo knjigi samej in dobri stvari, katero zagovarja, gotovo koristilo.

Slovenski slikarji. Nedavno smo čitali v dunajskeji „N. Fr. Presse“ to vest: „Dr. Schlimann hat sich in Athen ein im antiken Styl ausgestattetes Palais gebaut. Die Räumlichkeiten desselben sind im pompejanischen Style decorirt. In einem der Salons sind Porträts des gegenwärtigen und des verstorbenen Herrscherpaares als Wandgemälde angebracht. Der Speise- und der Tanzsaal sind auch

im pompejanischen Style, aber mit Beimengung von Renaissance-Motiven decorirt und die Wände mit Citaten aus Homer geschmückt. Die Decke des Tanzsaales zeigt die allegorische Darstellung der Alterthumsforschung. Das Bild ist das gelungene Werk eines jungen Oesterreichers, des Herrn Georg Šubic, eines Schülers des Professors Griepenkerl². Iz privatnega pisma posnemamo, da je Jurij Šubic, katerega, sta Schlimannu priporočila dunajski arhitekt Hansen in prof. Griepenkerl, vse zgoraj navedene podobe in ornamente naslikal „al fresco“ ali pa „a tempera“. Nekaj teh slik so kopije po starih pompejanskih podobah, nekaj pa po slikah Bitterlichovih. Nekoliko manjših podob in ornamentov je g. Šubic sam komponiral, tudi zgoraj hvaljena alegorična podoba je Šubičevo izvirno delo. Zdaj biva g. Jurij Šubic uže nad tri mesece v Parizu (Paris, Place Pigalle 11), kjer s svojim prijateljem, češkim slikarjem Vojtehom Hynaisom slika tri letne čase za kraljevo ložo novega češkega narodnega gledališča v Pragi. — Dunajski magistrat je izdal znano „Prachtausgabe des historischen Festzuges der Stadt Wien“. To delo ima 37 podob predstavljaljajočih glavna društva, ki so se udeležila slavnostnega sprevoda. Slikali so jih različni umetniki dunajski. Jeden karton, „die Handelsgruppe“, narisal je s tušem naš rojak g. Janez Šubic in presojevalcema prof. Makartu in arhitektu Streitu je bil ta karton tako po godu, da sta ga razstavila v umetniškem muzeji; poleg Šubičevega bili so razstavljeni samo še trije drugi kartoni. Občno se je priznavalo, da je Šubičev karton najboljši in tudi večji dunajski listi, kakor „Presse“, „N. Fr. Presse“ in „Wiener Allg. Zeitung“ so njegovo ime častno omenjali. S tem stopil je naš rojak na Dunaji prvič pred občinstvo in z lepim vspehom. Zdaj g. Janez Šubic biva v Pragi, kamor je bil poklican, da slika v novem narodnem gledališču, katero se ima uže sredi maja odpreti.

G. dr. Ign. Klemenčič, asistent na c. kr. prirodoslovnem inštitutu v Gradcu in sodelavec našega lista, izročil je, kakor čitamo v dunajskih listih, c. kr. znanostnej akademiji na Dunaji svojo razpravo: „Zur Bestimmung des Verhältnisses zwischen der elektro-magnetischen und mechanischen Einheit der Strom-Intensität,“ da jo natisne v akademskih poročilih.

„Nuna in kanarček.“ Dne 27. sušca t. l. umrla je v ljubljanskem nunskem samostanu v svojem 71. letu prečestita mati Marija „Ignacija“ grofica Engelshaus, rojenja iz Ljubljane, prebivši v samostanu celih 63 let. Grofica Engelshaus prišla je namreč sirota s sedmim letom v samostan. Dr. Chrobat je bil njé varuh. In tako je tudi Chrobatov koncipijent dr. Preširen večkrat po uradnih svojih poslih prišel z mlado, lepo in ljubeznjivo grofico v dotiko, ter zložil je nje v čast in spomin pesen: „Nuna in kanarček“, ki je jeden najlepših liričnih cvetov divne poezije Preširnovе.

Stritarjevęga „Zorina“ v svojem feulletonu zdaj prinaša tudi „Agramer Zeitung“.

Pri J. Giontini, znanem knjigarji ljubljanskem, videli smo te dni nekoliko jako okusno vezanih knjig slovenskih. Vodnikove, Preširnovе, Valjavčeve, Jenkove, Orožnovе pesni, Slomškove spisi in Levstikov Kraljedvorski rokopis dobivajo se pri Giontini tako lepo in elegantno vezani, da morejo vsakemu salonu biti v krasbo.

Profesor V. Jagić v Peterburgu izdal bode, kakor smo čitali v privatnem njegovem, v Ljubljano poslanem pismu, staroslovensko krestomatijo, obsezajočo najlepše odlomke vseh do sedaj znanih staroslovenskih spomenikov. Ker je izmej vseh dosedanjih staroslovenskih krestomatij najboljša in s posebno dobrim okusom in srečno roko zbrana Miklošičeva pošla uže pred več nego desetimi leti do zadnjega iztisa, pozdravljal bode gotovo veselo vsak prijatelj staroslovenskemu jeziku zanimivo knjigo profesorja Jagića, najmarljivejšega slavista poleg Miklošiča.

Štovanim svećenikom po Dalmaciji imenuje se okrožnica, katero razpošilja z ozirom na zadnjo okrožnico papeža Leona XIII. o slovanskih blagovestnikih dvanajst duhovnikov dalmatinskih, na čelu jim gimn. profesor Fr. Bulić — in v katerej pozivljejo vse duhovništvo po Dalmaciji, da „1. obćenito prigrlji u božjoj službi jezik sv. Cirila i Metoda (t. j. staroslovensčino, z glagolico pisano); 2. da ga počme dojdružim dnevom 5. Srpnja na blagdan sv. Brače rabiti v crkvi“.

„Slovinac“. Omikanim Slovincem, ki se želé naučiti hrvatskega jezika in navaditi tudi cirilice, toplo priporočamo „Slovinca“, list s podobami, ki po dvakrat na mesec izhaja v Dubrovniku (Ragusa) ter prinaša leposlovne članke tiskane z latinico in cirilico. „Slovinac“ vse leto stane 5 gld. Mej družimi članki katere letos objavlja „Slov.“, posebnega spomina vreden je lep pisani životopis Vuka Stef. Karadžića, v katerem se častno in obširneje omenjata tudi naša rojaka Kopitar in Miklošič.

Nove knjige hrvatske. Slike iz života hrvatskega naroda po Slavoniji i Srijemu. Napisav Mijat Stojanović. Nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade grofa Draškovića. Vlastita naklada piščeva. Knjiga obsezajoča 17 tiskanih pol, stane 1 gld. 20 kr. — Hajka na vuka. Izvorna pripovedka. Napisav Ivan Zahar. V Zagrebu 1881, 8°, 50 str. „Vienac“, priporočuje to Zaharjevo povest, piše: „Prava je to zica hrvatska, pravi karakteristički život.“ — „Misli o hrvatskeji literaturi“ zove se predavanje pravnik Paje Žutića, katero je nedavno čital v „Hrvatskem domu“, znanem akademiečnem društvu zagrebških vseučiliških dijakov, in v katerem trdi, da je razven jedne knjige Starčevićeve in Folnegovičeve „smet in blatna para“ vse, kar so do denšnjego dne napisali najodličnejši literati hrvatski (!). Po vsej pravici ljuti se vrli „Vienac“ na tega starčevićevskega fanatika ter pravi: „A hrvatska mladež je to slušala mirno? Prije 10—15 godina ne bi takov prodavalac čitav izišo bio izmedj hrvatskih mladića. Nigdje na svietu neima primjera tolikoj drzovitosti.“ Pri zadnjih odborovih volitvah v „Hrvatski dom“ zmogli so sami starčevićevci. In novi odbor izvršil je takoj junašk čin, o katerem bode še poznim rodovom vestno in točno poročala svetovna zgodovina. Snél je namreč sè stén ter vrgel iz društvene sobe podobi dveh največjih izdajalcev jugoslovanskih, podobo — biskupa Strossmayerja in našega Bleiweissa!

Kaludjer. Iстина i poezija od dra Jovana Subotića. To knjigo zaradi nje zanimivega in pikantnega obsega srbski listi jako hvalijo. Prodaje se v knjigarni Luke Jocića v Novem Sadu po 1 gld. 20 kr. zvezek.

Boleslav Jablonsky †. Slavni česki pesnik Karl Evgen Tupý, bolje znan pod svojim pesniškim imenom „Boleslav Jablonský“, porojen 14. prosinca

1814. l. v Kardašovej Rečici na Českem, umrl je 27. svečana t. l. opat v premonstratenskem samostanu na Zvierzinci v gališkem Krakovem, ter bil je z veliko slavnostjo 11. sušca pokopan v svojej domovini na praškem Višegradu. V českem slovstvu pred letom 1848. ima Jablonský jako častno mesto in njegove „Pisně milostné“ in „Růže Sionská“ obsezajo mnogo najkrasnejših in najpopularnejših pesnij českih. Ostavil je tudi rokopisni zvezek liričnih pesnij v poljskem jeziku. Mnogo njegovih pesniških spisov preložil je Wenzig na nemški jezik.

Češki listi. V „Světozoru“ podava Brandl korenito pisano razpravo o življenji in delovanji Šafařikovem, poleg tega pa hudo maha po našem Kopitarji, imenuje ga breznačajnega Mefistofela ter nazivlje ga še z družimi — ljubeznjivimi priimki. Kopitar se proti Palackemu, Šafařiku, Hanki in proti vsemu českemu narodu res ni lepo vědel, vendar mislimo, da tak učenjak kakor je g. Brandl, mogel bi ob epohalnem delovanji Kopitarjevem nekoliko mirneje in objektivneje soditi. — „Květy“ prinesli so v zadnjem zvezku životopis Preširnov, največ posnet po znanem spisu Levčevem. V ta životopis je vpletenih več sonetov Preširnovih v českem prevodu. Razprava je jako ljubeznjivo in stvarno pisana in Slovenci so hvalo dolžni zánjo vrlemu g. Pěnižku na Dunaji. Takih spisov Slovani potrebujemo v mejsobno poznavanje! — Tudi v Čelih vzbudila je Pypinova „Istorija slavjanskih literatur“ veliko senzacijo. „Lumir“ prinesel je o njej ostro kritiko, v katerej jo hudo graja, da dela Čehom krivico, da prezira imenitne pisatelje česke, a hvali ničvredne, da navaja dosti virov, katerih Pypin gotovo niti pregledal ni itd. Zoper to „Lumirovo“ kritiko oglasil se je g. Kalaš s posebno brošuro, v katerej brani Pypina ter mej drugim trdi, da poleg bolgarske je češka literatura v njegovej knjigi najbolje opisana. Iz Prage se nam poroča, da so ti spisi za Pipyna in zoper njega mej vsem omikanim češkim svetom vzbudili živo zanimanje; osobito dijaki po vseučilišči pričekali so se ves mesec pro in contra, a da naposled je obveljalo to, kar je pisal g. Kalaš.

V *poljskem* Poznanji začel je izhajati od prvega januarja „Przeгляд Slowianski“. Urednik in založnik mu je J. Chociscewski. Važen je ta list posebno radi tega, ker nam kaže, da se širi zavednost slovanska tudi mej Poljaki. Za Avstrijo stane „Przeгляд“ za četvrt leta samo 1 gld.

„*Krakov-Zagreb*“. Umetniško-književno kolo v Krakovem, katero mej svojimi članovi šteje najimenitnejše umetnike in pisatelje poljske iz vseh delov nekdanje kraljevine poljske, izdal je dragocen album „*Krakov-Zagreb*“, katerega čisti dohodek je namenjen unesrečenim prebivalcem zagrebškega mesta. Na albumu nahaja se prekrasna vinjeta poljskega slikarja Julija Kosaka, v albumu je natisnenih do petdeset narisov najodličnejših poljskih umetnikov n. pr. Matejka, Lipinskega, Pruszkowskega, Buchbinderja, Alb. Kosaka in dr. Mnogobrojne književne sestavke spisali so najodličnejši pisatelji poljski.

Fedor Mihajlovič Dostojevski † poleg J. S. Turgenjeva najslavnejši sodobni ruski pisatelj in romanopisec umrl je po kratkej dvodnevnej bolezni 9. februvarija t. l. v Peterburgu. Izguba tega, 1822. leta porojenega umetnika segla je globoko v srce res rusko mislečemu narodu. Vseobče obžalovanje pokazalo se je posebno pri njegovem sprevodu na pokopališče Aleksandro-Nevskega samostana, h kateremu se je zbralo nad trideset tisoč ljudij. — Dostojevski ostal

v vsem življenji, v vseh delih zvest svojim nazorom, zvest samemu sebi. Pisatelj „Bednih ljudi“ pozna se v pisatelji „Mrtvega doma“, pisatelj „Mrtvega doma“ v pisatelji „Prestopljena in nakazanja“; on je vedno isti v „Běsich“, v „Idiotu“ in v „Bratih Karamazovih“. Očividna naloga vse njegove delavnosti pokazala se je uže v prvi njegovej pisateljskej poskušnji, ljubav k trpečemu človeku, iskanje in netenje božestvene iskre sredi mraka, nečednosti in popačenja, strastno hrepenenje po resnici in luči — to bili so elementi sile, katera se je hranila v njem. On poznal in občutil je trpljenje, težnje naroda, poznal njegov poklic in imel trdno vero v veliko njegovo bodočnost. Imel je v početku dokaj prebiti. Bil je preganjan od vlade, kritika izražala se je nepovoljno o njegovih delih, občinstvo ni ga umelo, prijatelji so ga zapuščali, živel je v revščini in na zadnje objavili so ga po časnikih za — neumnega. A on ni se dal premotiti, stal je trdno, bil je prepričan popolnem o svojem pravu in — premagal je. Ljudstvo, posebno mlado pokolenje jelo ga je razumevati in imenovati s časom svojim učiteljem. Kritika spravila je svojo grajo in roganja, ter jela ploskati konči vsakej njegovej besedi. A užival ni dolgo svoje zmage, splošnega priznanja svojega častnega, slavnega delovanja, — neizprosljiva smrt odvzela ga je skoraj nenadoma njegovemu velikemu narodu.

Ruski slikar. Rimski in ruski listi jako hvalijo ruskega slikarja Košeleva veliko sliko, predstavljajočo spreved z Golgate. Slika ima do dvajset figur v naravnej velikosti. Kritika posebno poudarja točnost v risanji in izvedenje brez vsake afektacije.

„*Majak*“, ilustrovani ruski list, ki izhaja v Odesi, prinaša v svojej 3. številki podobo in životopis našega rojaka Josifa Gottardoviča Nollija, iz katerega posnémamo, da „se je Nollis s svojim lepim simpatičnim baritonom posebno priljubil ruskemu občinstvu. Zdaj poje v Kijevu.“

Načrtanie slavjanskoj akcentologii. Sočinenie Romana Brandta. Sankt-peterburg, tipografija imperatorskoj akademii nauk, 1880, 4°, 338 str. G. pisatelj razpravlja v tej knjigi naglas v vseh slovanskih jezikih in od 85.—112. strani osobito tolmači jako težavni naglas novoslovenski. Naštevši natanko vse spise in pisatelje, ki so poleg mnogih slovničarjev naših, govorili do sedaj o našem naglasu (Sveteč, Žepič, Škrabec, Valjavec in Baudouin de Courtenay), pravi na 89. strani, da slovenska akcentuacija še ni ustanovljena, da pa osobno odobrava teorijo Škrabčeve in Valjavčeve, t. j. teorijo o trojnem naglasu. Vendar dostavlja, da svojega mnenja ni osnoval na preiskavanje narodnega govora, ker je premalo časa bival po Slovenskem, in da je bil s početka odločno zoper trditve Svetčeve, Škrabčeve in Valjavčeve, a da je po daljših razgovorih o tej stvari g. Levstik sebe in njega uveril, da je teorija Škrabčeva in Valjavčeva istinita („въ ро́зѣу тројакѡга уда́ренія“). Znano je, da se s tem imenitnim predmetom osobito vestno peča uže dalje časa g. prof. M. Valjavec v Zagrebu, ki je uže več korenito pisanih razprav priobčil v „Radu“; in v hrvatskih listih beremo, da je baš te dni spet v seji filologiško-historičkega razreda jugoslovenske akademije čital razpravo: „prinos k novoslovenskom naglasu. Naglas v substantivu ženskoga spola.“ Tudi v našem listu je objubil g. L. Svetec o priliki izpregovoriti o tej zanimivej stvari.

Na *Ruskem* izhaja, kakor „*Molva*“ poroča, 485 časopisov, 376 v ruskem, 54 v poljskem, 31 v nemškem, 10 v letiškem, 8 v francoskem, po 6 v estonskem in jermenskem, po 4 v židovskem i tatarskem, 4 v gruzinskem, 2 v finskem in 1 v latinskem jeziku. Največ jih je v St. Peterburgu (129) in v Moskvi (40). Ilustrovani listi so: „*Vsemirnaja illjustracija*“ (16 r.), „*Illjustruvannyj mir*“ (10 r.), „*Niva*“ (8 r.), najbolj razširjeni ilustrovani list, ima nad 55.000 naročnikov; „*Igrušečka*“ (6 r.), „*Ogonek*“ (6 r.), „*Hudožestvennyj žurnal*“ (6 r.), „*Životopisnoe obozrénie*“ (7 r.), „*Neva*“ (6 r.), „*Illjustruvannyj věstnik*“, mesečnik (3 r. 50 k., z „*Nevo*“ in premijami vred 9 r. 50 k.), „*Zodčij*“, list za arhitekturo (17 r.). „*Luč*“ (3 r.) prinaša uvodne članke, povesti, humoristične prizore, polit. vesti itd. Vsi ti listi se izdajajo v Peterburgu. V Moskvi izhaja: „*Gazeta A. Gatsika*“ (6 r.), „*Svět i Šěni*“ (12 r.) Dalje izhaja: „*Russkaja mysl*“, leposloven mesečnik, v Moski c. izven Rusije 19 r. za pol l. 10 r., „*Mysl*“, literaturnonaučen, kritičen mesečnik. Spb. c. 6 r. „*Novoe obozrénie*“, znanstven leposloven in kritičen mesečnik. Izdajatelj: Žukovsky. Spb. c. 13 r. 50 k., „*Poljarnaja zvezda*“, literaturno-zgodovinski mesečnik. Spb. c. 10 r. „*Slavjansky Ežegodnik*. Almanah i sbornik statěj po slavjanovedčiju.“ izd. N. P. Zaderackij. V tem letniku, ki je po številu že četvrti, priobčuje Zaderackij prevode iz slavjanskib literatur in životopisne članke, ter tako seznanja Ruse s slavjansko nerusko literaturo, katere, kakor sami priznavajo, prav malo poznajo. (C. pr. Mosk. vědom. 1880. 327.), „*Russkoe bogatstvo*“, leposloven mesečnik. Spb. c. 8 r., „*Slovo*“, leposloven mesečnik. Spb. c. (izven Rusije) 19 r., „*Otečestvennye zapiski*“, leposloven mesečnik. Spb. c. (izv. R.) 19 r., „*Russkij arhiv*“ (prinaša zgodovinske članke in izvirnike.) Spb. c. 8 r., „*Priroda i ohota*“, mesečnik za prirodopis, etnografijo, potopis, lov etc. Moskva. c. 14 r., „*Istoričeskij věstnik*“, mesečnik za zgodovino. Spb. c. 10 r. „*Russkaja starina*“, histor. mesečnik s podobami zaslužnik Rusov. Spb. c. 8 r., „*Juridičeskij věstnik*“, mesečnik, v Moskvi c. 8 r., „*Russkij filologičeskij věstnik* v Varšavi (7 r.), „*Medicinskoe obozrénie*“, mesečnik, v Moskvi, c. 10 r. „*Nuvelist*“, muzikalno-teatralnyj žurnal, mesečnik, prinaša skladbe za glasovir in poročila o gledaliških novostih. Spb. (7 r.), „*Semja i škola*“, Spb. (ilustr. del za deco 10 r. in pedagog. didaktični del 5 r., oba dela skupaj 12 r.), „*Zemskaja škola*“, pedagog. list. Spb. c. 6 r., „*Ženskoe obrazovanie*“, pedagog. list. Spb. c. 3 r. 50 kr.

„*Bolgarska Illjustracija*“. Tako je imé prvemu ilustrovanemu bolgarskemu listu, ki je začel izhajati v Sredci ter hodi na svitlo vsakega meseca 15. dan. Prva številka prinaša podobo ruskega carja Aleksandra II. in bolgarskega kneza Aleksandra I., prizore iz hrcegovinskega vstanka, slap pod Radomirom, tipe iz Pirota, staro cerkev sv. Jurija v Kistendži in sliko Izgorigrada. Književni del razven tolmačenja naštetih slik donša članke o bolgarskej osvobodivnej vojni 1876. in 1877. leta, več pesnij in povestij.

„*LJUBLJANSKI ZVON*“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravnistvu v „*Narodnej tiskarni*“ v Ljubljani.

Založniki: J. Jurčič in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **dr. I. Tavčar.**

Tiska „*Národna tiskarna*“ v Ljubljani.

Vabilo na naročbo.

Z današnje 4. številko pričinja „Ljubljanski Zvon“ drugo četrto leta svojega izhajanja. Vabimo zategadelj najuljudneje vse četrletne naročnike, da naj takój blagovoljno ponové svojo naročnino, ako hoté naš list še na dalje prejemati; kajti vsak, kdor „Ljubljanski Zvon“ v roke vzame, ter ga primerja z našimi dosedanjimi leposlovnimi listi, mora videti in priznavati, da imajo njegovi izdajatelji in založniki z njim obile stroške in da ga zategadelj nikomur ne o samo — „na ogled“ pošiljati.

Kakor dozdaj, tako bode tudi odslej „Ljubljanski Zvon“ svoje obliki in vsebini vestno izvrševal, kar je v programu svojem obljubil.

Cena našemu listu naznanjena je spredaj.

V Ljubljani 1. aprila 1881.

„Ljubljanskega Zvona“ izdajatelji in založniki.

Popravek: V 3. štev. „Ljub. Zvona“ na 166. strani v 6. bajki namestu: „To je bil težek greh, katerega“ čitaj: „To je bil težek greh, za katerega“ itd. itd.